ניר

JULY 1st, 1927 ניו יורק, התרפ"ז

נדפס באסטרי פרעס, ניו יורק 490

ניר

קבץ שנתי יוצא לאור ע"י
הסתדרות תלמידי
בית המדרש לרבנים
אשר על יד
ישיבת ר' יצחק אלחנן

ניו-יורק התרפ"ז

יוסף שטיינברג

תוכן הענינים

מאת המערכת

היהדות באמריקה התנגשה עם התרבות הבנויה על שיטת אפיקטטוס. רבם של היהודים קבלו את מרותה של תרבות זו מרצונם הם. אלו בבחינת „שבלים נודדות" שנשארו מחוץ למחנה עמדו ותהו על קנקנם של המתבוללים. באיזה אמצעים אפשר למשות אותם מהתרבות הנכרית, היתה השאלה אשר הטרידה את מחם. התשובה לא אחרה לבוא: חנוך עברי לילדי ישראל. להקנות לאלה השגורים באהלי יפת את תורתו של שם. שנים כבר חלפו בנסיונות ואמנם מספר של ה„שיות התועות" חזרו למחננו, אבל השגיאות שישנן בהשקפה זו מבצבצות עכשיו בכל תקפן. בבתי הספר מספיקים הילדים לרכש רק קריאה גרידא ומיעוט גם קורטב מהחומש. ואיך אפשר לסמך על אנשי צבא כאלה משוללי כלי זין שלא יזניחו אותנו בשדה המערכה? ומה כחם של אלה למשך אחרים ליהדות? ואם הבנים לא שנו, ההורים מנין? כחו של החנוך בנדון זה הוא מוגבל, ואם כן ממה נושע? הוי אומר מהספרות העברית.

במה גדול כחה של הספרות בנדון זה? ברור הוא שבהכנסת „שבלים צנומות" מהשכלתו של יפת לא תפעל על הלבבות, ולא תמשך אותם בחבלי קסם אל היהדות. אלו שפתחי ההשכלה פתוחים להם לא יפנו בעד השכלתם אל הספרות העברית — הם שואבים ישר מהמקור. רק דרך אחת יש והיא שהספרות תצטמצם. בתחום ידוע. אחד העם, בשעתו, כבר התוה את גבולי הספרות העברית והיא אינה צריכה לצאת מחוץ לגבוליה. חובתה של הספרות העברית, לפי אחד העם, היא ללמד דעת את עולמנו הפנימי: התפתחותה של היהדות בכל הדורות; מה כחה של יהדות זו ומה נתנה היא לעולם. אם הספרות תמלא חובה זו אז בנקל תצליח למשך את המתבוללים ואלו הפוסחים על שני הסעיפים אל מחננו. ידעו נא אלה מה אפשר להם לקבל באהלי שם; ישוו נא את ספרותה של עם ישראל לעומת זו של יפת וחזקה על זו של עם עתיק יומין שלא תכלם.

הספרות העברית באמריקה היא עדיין בבחינת „שדופת קדים". היא אינה ממלאה תפקיד זה כראוי. הסבה של הופעה זו היא שרק מעט מן המעט משמשים בה. כחות חדשים דרושים לספרות, ומאין

יבאו? מהמוסדות הגבוהים שלנו. על בתי המדרש לרבנים ולמורים פה מוטלת חובה כפולה: לא רק להוציא רבנים ומורים שיעבדו בשדה החנוך אלא גם להכין אלה המוכשרים מהם לקחת בעט סופר. זהו תפקידם של המוסדות הגבוהים שלנו פה. אמנם רק כנופיה קטנה מחונני כשרון ימצאו במספר המצער של מוסדות גבוהים שיש לנו, אבל אין ליתן ליאוש לחדר אל קרבנו. המעט, אבל אם הוא נלחם בעד אידיאל נשגב והצדק, הוא המנצח. זו היא האירוניה של ההיסטוריה. ומי כהיסטוריה שלנו עשיר בדוגמאות כאלו, החל ממלחמת אברהם עם חמשת המלכים, מלחמת ברק ודבורה עם סיסרה, ועד ימינו אלה שהמלחמה קבלה צורה חדשה — מלחמה בעט. ואל לנו להכנע לה„הסכמה הכללית" זו רק שרב משגה. גטה אמר: „בכל זמן הפרט הוא שדרש את האמת ולא ההמון. ההמון הוא שהשקה את סוקרטס את כוס התרעלה בעד ארוחת ערב; ההמון הוא שהעלה את הוס על המוקד." אל לנו לסמך על ההמון המתנענע על רגליו ונוטה פעם לצד זה ופעם לצד שני.

תפקידו של ה„ניר" הוא לשמש בתור פרוזדור לאלה שיכנסו אחרי כן לספרות. כל התחלה קשה, וזו של סופר על אחת כמה וכמה. על ידי ה„ניר" הם מוצאים את תקונם. ה„ניר" מעורר את הכשרונות החבויים והנרדמים ועוזר להתפתחותם. מר פרסקי ב„ספר היובלים" של „הדואר" מסיח לפי תומו שהרבה מהסופרים העברים מתאוננים על המנהג החדש שנפרץ בבתי הספר שלנו להוציא קובצים, שזה גורם שיקילו בספרות במצאם להם בנקל כניסה בה. אבל רק על ידי הקובצים האלו הם מקבלים את הדחיפה הדרושה להכין את עצמם להכנס לספרות.

בערכנו את ה„ניר" היה לנו תפקיד זה לעינים. נהלנו את התלמידים בעצות ועוררנום להשתמש בנושאים הקרובים ביותר אל לבם. וכה אפשר לעמד לאיזה מקצוע הם נוטים. משמחת היא עובדה זו שהתלמידים לא נסחפו עם הזרם של הספרות האמריקאית, והרב המכריע נוטה אחרי המאמר. הופעה זו מבטיחה הרבה. מטעם זה נשמט המדור של הבדיחות, מפני שאינו מתאים לכאן. רצינות רוחפת עליו, ואל לנו לחללו בבדיחה הקולעת את חציה המרעילים בקלות ראש. כמו כן נשמט המדור למורים. הם שמצאו כבר את מקומם בספרות אינם זקוקים לו.

א. גולד.

מוקדש באהבה ובהערצה למורנו וחברנו היקר

אברהם שוער

ד ר. פ. ח ו ר ג י ן

מבחוץ ומבפנים

שתי שאלות לחנוך העברי באמריקה. שאלת השיטה, התוכן והשכלול של חנוך הנערים. והנערות, המבקרים את בתי החנוך שלנו מצד אחד, ושאלות אותם רבבות ילדי ישראל, שאינם מקבלים חנוך עברי כל עיקר. ודאי, שהאחרונה קשה ומכאיבה. הרי בשר חי הולך וגדל על הגוף המדולדל של כנסת ישראל באמריקה. אותם ההמונות, הגדלים ללא ידיעת היהדות וללא קנין היהדות, לא את עצמם בלבד יפקיעו מרשות היהדות והעם אלא רבים עמהם. על ידיהם תוצר כאן סביבה של קפאון, של קרירות, של ביטול ליהדות. ובסביבה כזו אין מקום לא לגבורה ולא לאמונה ולא לתקוה.

זוהי שאלה, שאסור לנו להסיח את דעתנו ממנה. דורשת היא פתרון. היא תובעת התאמצות והתאזרות הכחות. עם כל זה אין אנו רשאים לכפות אותה על גבי השאלה הראשונה — נטיה הנראית עתה בחוג המחנכים והעסקנים. הללו רואים בשאלה זו את תמצית שאלת החנוך שלנו. עומדים ותוהים בדבר אחד: כיצד מכניסים את רוב מנין של ילדי ישראל באמריקה לתורה. ולא רק שמתוך כך, מתוך תהיה תמידית בשאלה זו, הם באים לידי הסחת הדעת מהשאלה של טוב החנוך של אלה הילדים המקבלים חנוך, אלא שהם באים לידי השקפות מוטעות גם ביחס לשאלה הנידונה. למה אינם באים הילדים לתלמוד תורה? עונים: בית הספר משלנו אינו מושך את לב הילד מישראל באמריקה. התקנה: ירבו בכחות מושכים. למשל, בבתי ספר ידועים מצאו, שגדול מספר הילדים הבאים ל"סונדיי סקול„. באותה שעה קטן הוא מספר התלמידים בבית הספר השבועי. מה עשו? בצעו. לא יהיה סונדיי סקול ולא יהיה בית ספר שבועי. יהיה בית ספר של שלשה ימים. כאן מצאו, שה"כח המושך„ הוא מיעוט זמן הלימוד. ושוב: הצורה והתוכן. צריכים למעט בתוכן הלימודים, בדמות התוכן של לימודי ה„סונדיי סקול". צריכים להסתיר, עד כמה שאפשר, את האופי העצמי של הלימוד העברי, בכדי שהטעם האמריקני לא יפגם. זוהי תקנה קלה וקצרה שהשתמשי בה ושדשים בה, המתקנים למיניהם. אך הם רואים את עיקר הפתרון לשאלת היחס הדתי של היהודי האמריקאי ביצירות מלאכותיות של "כח מושך„. ואולם מהתוצאות של מעשה המתקנים אפשר לעמוד על התוצאות העתידות של תקנה זו בשדה החנוך. את הילדים שמחוץ לכתלי בתי הספר

לא יצילו, אבל הם קובעים את נפש החנוך של אלה הנמצאים בבית הספר.

אין השאלה הזו שאלת הצורה והתוכן. שאלה זו נובעת מעצם החיים שלנו, שנתרוששו מתוכן וממשיות יהודית. האב אינו שולח את בנו לבית הספר העברי, מפני שהוא נעשה נכרי ליהדות. אינו מרגיש בצורך חנוך עברי לבנו. מה אם זה, אם יפחיתו את מספר ימות הלימוד, כלום יתעורר מקפאונו ויתקע את עצמו ליהדות? יש רק פתרון אחד לשאלה הזו ותקנה למצב: יצירת סביבה יהודית. אם יהיה מרכז קים הדיקף יתרחב מאליו. עצם השאלה היא — לקבע עמדה חזקה ובתקימא לחיינו. עד שאנו באים לדון באותם הילדים שמחוץ לבית הספר העברי, אנו צריכים לבקשן את תקנתם של אותם הילדים, הבאים ללמוד, שעמלם ועמלנו לא יהיה לשוא. יש בניו יורק לבד כשלשים אלף ילדים, המקבלים איזה חנוך עברי בבתי הספר. אם היו שוקדים על תקנת החנוך של הילדים האלה, אם היו משתדלים להקנות לתלמידים אלה חנוך הגון, חנוך שלם ומקיף — שלשים אלף צעירים יודעי יהדות ומסורים ליהדות, קהל גדול זה, ההולך ומתרבה בכל שנה, כמה גדולה היתה השפעתו על עתיד היהדות. עמהם היתה נוצרת עמדה בטוחה לחיינו כאן.

הלואי והיו עסקני החנוך והמנכים מצמצמים את מבטם יותר כלפי פנים. בית ספר הגון אחד הרכיש נפשות. לחנוך יותר מכל הוויתורים להדיוטות השבעה. עכשיו, למשל, ישנן בניו יורק כמה ישיבות קטנות ומספר התלמידים מגיע בהן למעלה משבעת אלפים. מלבד ישיבות אחדות הנה כל הישיבות הן מוסדות חדשים. מה משך את כל ההמון הרב הזה של ילדי אמריקה אל הישיבות? הלימוד המשופר, התכנית הרחבה והתוצאות המְהֻגנינות. אדם רואה את בן חברו לומד הרבה ורואה ברכה — נעשה גם הוא מהפך אחרי חנוך כזה. ואותו הדין בבתי תלמוד תורה. אין בכל אמריקה בית ספר הגון שתלמידיו לומדים ויודעים, שירעב לתלמידים. בבית ספר כזה הספסלים מלאים. ואולם אם היו שואלים את עסקני החנוך מהסוג הרגיל בטרם שנוסדו הישיבות הקטנות או הת"ת ההגון: מה לעשות להכנים את אלפי הילדים האלה לבית ספר עברי? היתה תשובתם: עקור לימוד מהתכנית, מעט בלימוד, הרבה משחקים.

ולמצב הזה צריכים המסיימים לשום לב. ידעו שתקנת החנוך תלויה בשפור החנוך שבבית הספר. עתיד היהדות תלוי בחנוכם המועיל והשלם של התלמידים, הבאים לבקש תורה בתלמוד תורה׳

חיים שפירא

להנחת אבן הפנה

המלחמה העולמית האיומה הרסה והחריבה את מעמדם החמרי של ארצות מזרח-אירופה. בהן התרכזו קודם מסלתה ומשמנה של היהדות ומבצרי התורה הכי חזקים. מן המרכזים האלו יצאו במשך מאות שנים מנהיגי העם ולוחמי היהדות הכי מצוינים. החנוך שקבלו בבתי האולפנא הכשירם לאותו המקום החשוב שתפסו בחיי החברה היהודית. הנה חרב הכליון של המלחמה האכזרית עברה גם על מוסדות התורה הגבהים במזרח אירופה. התנאים החמריים הגרועים שנוצרו שמה בעטיה של המלחמה העולמית אינם מאפשרים את קיומם והתפתחותם במדה הדרושה להם, ואפילו לעמידתם העלובה כמו שהיא עכשו. על כן גדולים הם התנחומים והתקוות שאנו רואים ביהדות האמריקאית ההולכת ופורחת במובן הרוחני. מספר היהודים הרוצים ליתן לבניהם חנוך יהודי הולך ומתרבה וככה הולכת ונוצרת באמריקה סביבה יהודית מתוך מאמצים גדולים של טובי בנינו.

מה הם הגורמים שהועילו לחולל מהפכה שלמה בחיי היהודים באמריקה שנשמתם היהודית היתה כמעט קפואה לגמרי? בין הגורמים הראשיים נחשבים בלי ספק המלחמה העולמית וטובי כחות היהדות שנדדו לאמריקה בגללה. יהודי אמריקה שהיו רחוקים ברוחם מאחיהם שבאירופה מרחק אי סופי בגלל הסביבה הזרה שנמצאו בה, לא התענינו בשום מפעל יהודי. הנה באה המלחמה העולמית ועוררה את ההתענינות המרובה ורבת-הצדדים שהראה היהדות האמריקאית לטובת אחיהם הנדכאים שבמזרח אירופה. מפעל הסיוע (הרעליעף) הענקי שהתנהל בין היהדות פה לטובת אחיהם האומללים שבאירופה הסיר את מחיצת ההתבוללות שהפסיקה בין היהדות שבעולם החדש ובין היהדות שבעולם הישן. השעה היתה אז שעת-כשר ליצירת מרכז יהודי באמריקה, למרות האטמוספירה הנכרית. כמובן שהשלטת אטמוספירה יהודית ספוגת הוד וקדושת היהדות ברחוב היהודי דרשה כחות ומאמצים בלתי מצויים מאת טובי עירנו. אנשי המעלה שבנו השקיעו את כל כחם ומרצם בעבודה זו, כלומר השראת הוד וקדושת היהדות בעם.

עבודה ענקית וחשובה נעשתה במשך השנים האחרונות על שדה היהדות והחנוך באמריקה הודות לעבודתם של טובי עסקנינו. הרבה בתי ספר וישיבות נוסדו באמריקה במשך השנים האחרונות, וכה התפשטו שרשי היהדות פה עד שנוצרו האמצעים ליסוד קרן של חמשת מליונים לבנין ישיבת ר׳ יצחק אלחנן. זה מראה על התקדמותה החשובה של היהדות האמריקאית במובן הדתי. ההמון הרב שנתאסף לכבוד הנחת אבן הפנה של הישיבה מראה על כבוש היהדות באמריקה. רכוש לא מועט. אבל כשנחדר בסקירה עמוקה אל תוך היהדות האמריקאית נוכח לדעת כי עוד עבודה כפולה ומכופלת ממה שנעשתה צריכה עוד להעשות על שדה החנוך היהודי והרמת קרן-היהדות באמריקה. עם-הארצות תופסת עוד מקום גדול ביהדות, והמלחמה כנגד החשך צריכה להתלקח עוד יותר עם כחות חדשים על צדנו.

אם נשאל כעת לעצמינו את השאלה אם אפשר ליצר מרכז יהודי גדול ע"פ טהרת היהדות באמריקה? בוראי תבא התשובה: אפשר ואפשר! והמאורע ההיסטורי של הנחת אבן הפנה יוכיח את זה. כי מאורע היסטורי זה הבליט לנו את העבודה הענקית שנעשתה על שדה הרמת קרן היהדות באמריקה בהתאמצותיהם של טובי עסקנינו. ואם כבר הצלחנו בעבודתינו במדה לא מועטה, אות ברור הוא שנצליח בטח הלאה בעבודתינו הקדושה, דרושה רק התאמצות מרובה והשקעת מרץ מרובה מצדנו, אבל הנצחון הוא בטוח. המאורע ההיסטורי שקרה ביהדות האמריקאית ביום הראשון של חדש איר שנה זו צריך לעודד ולחזק את רוחם של עסקנינו על שדה עבודתם הקדושה, ולעורר רגשי שמחה וגאון בלב כל יהודי נאמן לדתו ולעמו שבאמריקה, למראה הבנין הנהדר של היהדות העתיקה ההולך ונבנה בארץ זו ע"י טובי בנינו ועסקנינו שבארץ זו.

חוב קדוש מוטל על כל אחד ואחד מבני העליה שבארצנו המתגעגים ומשתוקקים לראות את בנין היהדות העתיקה משוכלל לסיע כפי יכלתו בחמר וברוח לשכלולו ולשפורו של הבנין הזה.

חבר המורים

יושבים (מימין לשמאל): א. שוער, ד"ר פ. חורגין, ד"ר י. קפלן, ש. טוברוף.

עומדים (מימין לשמאל): נ. ב. אברמס (מזכיר), ד"ר נ. קלאין, ש. ווינד, הרב מירסקי.

חבר המורים

ד"ר דב רעוועל — — — — — — — — — — ראש הישיבה

ד"ר פ. חורגין — — — — — — — מנהל בית מדרש למורים
היסטוריה, נ"ך, ספרות, דקדוק.

ד"ר י. קפלן — — — — — — — — — ראש מועצת המורים
גמרא, מדרש, חומש.

פרופ. מ. גילדין — — — — — מקורי השירה העברית, שירה

ש. ווינד — — — — — — — — — — — — — — — תלמוד

ש. ל. זאר — — — — — — — — — — — — — חומש, נ"ך

ש. טורבוף — — — — — — — — — — — — עברית, היסטוריה

הרב מירסקי — — — — — — — — — — — — — — תלמוד

א. נ. פרלברג — — — — — — — — — — — — — — עברית

ד"ר נ. קלאץ — — — — — — — — — — — — — נ"ך, חומש

א. שוער — — — — — — — — — — — — — — — עברית

נ. ב. אברמס — — — — — — — — — — — — מזכיר הלשכה

שלמה נ. ליפמן

תקופת המעבר

אם נסתכל בעין בוחנת בעולמנו היהודי בגלות רואים אנו ירידות ועליות: ירידה במקום אחד ועליה במקום אחר. מצד אחד רואים אנחנו את הירידה של היהדות האירופאית, ירידה כלכלית ורוחנית. ומצד שני רואים אנחנו עליה בארץ אחרת — באמריקה.

ההופעה הזו מסמנת את תקופת־המעבר של מרכז היהדות מאירופה לאמריקה, מהעולם הישן לעולם החדש.

לפני בא המלחמה העולמית, הסנחריב של המאה העשרים, ובלבלה את כל העולם, היתה היהדות האירופאית חטיבה אחת בעולמנו בת שבעה מליונים, אז יכולה היתה לעצור כח לעמוד על נפשה גם מבפנים וגם מבחוץ, גם בחומר וגם ברוח... לפנים, כשתפסה היהדות האירופאית את המקום המרכזי בחיי היהודים בגלות, אז יכולה היתה ליצור יצירות רבות ולהוציא מקרבה אנשי רוח בכל מקצועות היהדות...

אבל אחרי המהפכה הנוראה, אחרי אשר פור התפוררה יהדות זו לקבוצות קטנות במדינות שונות, וכל אחת ואחת מהקבוצות האלה נתמעטה ונחלשה, וכל אחת ואחת מהן נענית ונרדפת בלי הפוגה — מה כחה ומה גבורתה של יהדות כזאת?

מצב היהדות באירופה רע הוא עד למאד. גם המצב הכלכלי וגם המצב הרוחני ירדו מטה מטה. רק מהומה ומבוכה ממלאות כעת כל עולמנו היהודי באירופה, ומכל עברים נשמעים אך זעקת שבר...

בפולין המצב הכלכלי ההרוס עוד עזר לתסיסה הרוחנית. החיים היהודיים שם הולכים ונחלשים מיום ליום. בליטא נתדלדלה היהדות דלדול כלכלי וגופני. אין שום נסיונות חדשים ואין יצירות חדשות. באוקריינה — שם נכרתו קהלות שלמות מארץ החיים. מאות אלפי נפשות אבדו לנו שמה במשך השנים האחרונות. ברוסיה הבולשביסטית שדרות העם הבינוני נהרסו ממעמדן והשדרה אינטלקטואלית נדחתה לקרן זוית ונדונה לכליון של עוני ורעב... הדור הצעיר שלנו ברוסיה נבלע בסביבה יבשה מכל לחלוחית של תרבות עברית וחיים יהודיים מצוינים.

זה הוא המצב הנוכחי באירופה. נסתלק אותו האור האירופאי שזרח לנו כעמוד אש וזוהר במדבר. האור הגדול הזה נכבה ועולמנו

היהודי חשך... כל העובדות המרות האלה מטרידות לב רבים מאתנו. היאוש שבמחננו היהודי נתגבר ולבנו מנבא לנו כי בא קץ לכל היהדות, באנו עד המשבר, עד הקפאון והכליון... ובשעה של יאוש ודכדוך הנפש — הננו רואים את ה„עד שלא שקעה" — היהודי... את העניות במקום אחד והעשירות במקום אחר. התורה, היהדות שוקעת וזורחת, זורחת ושוקעת... ירידה בארץ אחת ועליה בארץ אחרת — ואפשר — שהירידה היא צרך עליה...

התקופה שאנו חיים בה היא — ת ק ו פ ת ־ ה מ ע ב ר. אותו הציור של תקופת המעבר רואים אנו בכל דברי ימי עמנו. אחרי המהפכה בארץ ישראל, אחרי שנהרס המצב הרוחני בארץ ישראל מצא לו מפלט בארץ בבל, מקום שם יצרו היהודים את התלמוד הבבלי, עבודה ענקית לדורות. וכשהגיעו ימי הירידה בבבל באו ימי העליה בספרד. בארץ זו יצרו היהודים את השירה והפיטנות העברית, את הפילוסופיה העברית, את הדקדוק העברי... מספרד עבר המרכז לצרפת, מקום רש"י ובעלי התוספות; ומשם עבר לאשכנז, לליטא, לפולין, וליתר ארצות אירופה. ועתה כשנהרס המרכז היהודי באירופה מצא לו מפלט בארץ חדשה — באמריקה.

ועתה, יהודי אמריקה, שאלה חשובה ורצינית עד למאד עומדת לפנינו. האם מרגישים אנו שאנחנו, יהודי אמריקה, אחראים בעד תוצאות תקופת המעבר הזאת? גלגל ההיסטוריה החוזר בעולמנו הוא הוא שגרם לכך, ואין לנו רשות ויכולת להתחמק מלמלא תפקיד זה... האם נוכל לקבל על עצמנו את העבודה החשובה הזאת? האם נוכל לעצור כח לצאת ולהלחם בעד קיום עמנו והמסורת שלה? האם יש בידינו הכח והיכולת לבסס את מרכז היהדות, שנהרס מעבר לים, פה? אלה הן השאלות המנסרות בעולמנו היהודי האמריקאי לעת עתה.

ישנם כאלה במחננו, ורב הוא מספרם, המביטים בעיני יאוש על האפשרות ליסד ב„ארץ הכספים" מרכז יהודי חשוב. כאן, בארץ ה„מלטניג־פאט", בארץ שהיהודים שקועים ב„מ"ט שערי טומאה" של „עם הארצות", האפשר הדבר שמארץ כזאת תצא תורה, האם אפשר בארץ כזאת לבנות מרכז יהודי רוחני? כך מדבר היאוש. לפי דעתי, יהודים הסוברים ככה טועים טעות גסה. הסתכלות יותר עמוקה תראה לנו שרק כאן באמריקה יש יכולת ואפשרות ליסד מרכז יהודי רוחני. כאן יש לנו קהלה יהודית בת ארבעה מליונים יהודים, ובין המספר הגדול והעצום הזה ישנם מאות אלפי יהודים „משמנה ומסלתה" של

האומה, הדואגים לקיום עמם, ומרגישים ש„הקרקע הדתית הולכת ונשמטת מתחת רגלי אומה". יהודים הרוצים ומוכנים להקריב את הכל בכדי להגיע אל המטרה הזאת. „ואין דבר העומד בפני הרצון." כאן, באמריקה החפשית, במקום שיש לנו כל הזכיות האזרחיות והמדיניות, במקום שמלחמת הקיום אינה קשה כל כך כמו בארצות אירופה, אפשר לנו להקדיש יותר זמן לדברים רוחניים: לחנך את העם, ולגדל את הדור הצעיר הבא עד שיוכל להמשיך את המסורת הדתית — ירושת אבותינו...

אחרי הסתכלות עמוקה והתבוננות בהירה בכל הנעשה בעולמנו היהודי האמריקאי בשנים האחרונות נראה בעליל שמצב היהדות באמריקה הולך מעלה מעלה משנה לשנה. ואף על פי שהסימנים עודם לא ניכרים מאד וסמויים הם מן העין, אבל ישנם. וכל איש שיש לו ראיה חדה רואה כי מרכז חשוב הולך ונוצר פה, כי התורה עוברת אל אכסניא חדשה, והאכסניא הזאת היא אמריקה.

יש לנו עכשו באמריקה הרבה קהלות מיוסדות ומבוססות, ולכל קהלה וקהלה יש בתי ת"ת וישיבות שלה. יש לנו כאן ישיבות גדולות, מקומות שם צעירינו יכולים לקבל חנוך עברי שלם. אחד הסימנים הכי בולטים, שמראה לנו עד כמה היהדות האמריקאית התקדמה, הוא הנחת אבן הפנה של ה„ישיבה קליג׳" על ידי ישיבת ר׳ יצחק אלחנן. בתור מוסד עליון ליהדות רואים אנו את הישיבה הזאת, התופסת עכשו מקום חשוב בתור מרכז לתורה... על ידי הישיבה הזאת נמצא „בית המדרש למורים", אשר משם יוצאים מורים עברים לכל קצווי אמריקה. יש גם ישיבה גדולה בניו־היורק, ובבוסטון „בית מדרש למורים". בשיקגו יש ישיבה גדולה, ועוד ועוד... כל המוסדים האלה מוציאים מתוכם יהודים מוכשרים לצאת בשדה המערכה להלחם בעד קיום עמם בגלות...

אלו הן עובדות חותכות, ועדות נאמנה, ש ת ק ו פ ת ־ ה מ ע ב ר ממשמשת ובאה. אלו הן, הן תוצאות תקופת המעבר ומעידים נאמנה שהיהדות באמריקה הולכת ומתבססת...

בראש מורד ובלב דואב אנו מבכים את מותו

של מורנו וחברנו היקר

הרב מ. קורקוביץ

נפטר י"ז אייר ה'תרפ"ז.

פקידי ההסתדרות לזמן החרף

זלמן רבינוביץ — — — — — — — — — — — — — נשיא
חיים טפר — — — — — — — — — — — — — סגן נשיא
שלמה ליפמן — — — — — — — — — — — — — מזכיר
בנימין הורביץ — — — — — — — — — — — — — גזבר
אליהו גולד — — — — — — — — — — — — — עורך
שמואל פרידמן — — — — — — — — — — — — ספרן

צירי המחלקות

חיים אפשטיין	ב. איצקוביץ
אשר ספיוואק	ר. סילוורשטיין
ח. קורלנד	שריינר
אריה טלר	סיימן

פקידי ההסתדרות לזמן הקיץ

יוסף שטיינברג — — — — — — — — — — — — — נשיא
חיים אפשטיין — — — — — — — — — — — — סגן נשיא
שלמה נ. ליפמן — — — — — — — — — — — — מזכיר-גזבר
שמואל פרידמן — — — — — — — — — — — — — ספרן
סיללר — — — — — — — — — — — — — סגן ספרן
אליהו גולד — — — — — — — — — — — — — עורך
חיים טפר — — — — — — — — — — — — — סגן עורך

צירי המחלקות

סיימן	פיין
ראסס	קילסאן
שריינר	קמינצקי
ניימאנד	גרינברג

המסימים

יושבים (מימין לשמאל) ש. ביאליק, י. שטיינבערג, ז. רבינוביץ
עומדים (מימין לשמאל) ש. פרידמן, ח. טפר, א. ספיווק, ב. הורביץ, א גולד

שמות המסימים

ביאליק, שמחה	טפר, חיים
גולד, אליהו	ספיווק, אשר
הורביץ, בנימין	פרידמן, שמואל
זליגסון, דוד	רבינוביץ, זלמן
זריצקי, חיים	שטיינברג, יוסף

יוסף שטיינברג

מאת המסימים

סיום בית-ספר הוא מאורע חשוב בחיי התלמיד. קרוביו וחבריו של המסים רוחשים לו כבוד והוא בעצמו מרגיש כאלו פושט הוא את צורתו הישנה, הילדותית ולובש הוא צורה חדשה, צורת איש. הוא רואה את עצמו כאדם ההולך למלא תפקיד חשוב בחיים, ובטחונו בכחותיו מתגדל ומתמלא מרץ ותקוה טובה. על אחת כמה וכמה שאנחנו המסימים של בית מדרש למורים נמצאים במצב שכזה. רגש של שמחה מתעורר בנו כשאנו נזכרים שהיום הנהדר אשר צפינו לו בכליון עינים זה חמש שנים הנה הוא בא! אולם באותה שעה של שמחה ושל חדוה חולפת לפנינו כל הדרך הארכה שעברנו עליה עד שהגענו ליום זה, עולה על לבנו גדל האחריות שלקחנו עלינו, אפשר שלא מדעת, אבל נעשית לדעת עכשיו ביום סיומנו. כי גדול הוא מאד ההבדל בינינו ובין מסימי בית-ספר אחר. מה קדוש ונשגב הוא הרעיון אשר למענו בלינו זה חמש שנים בין כתלי בית מדרשנו — להיות מוכשרים לחנך את הדור הצעיר ברוח ישראל סבא.

החנוך הוא יסוד חיינו. קיום עם ישראל תלוי בחנוך דור עברי המסור לתורתנו, עמנו וארצנו בכל נפשו. בכל דור ודור ובכל תקופה ותקופה אנו מרגישים את ערכן הגדול של חנוך „תינוקות של בית־רבן". ומה גדולה היא אפוא חשיבותו של המורה העברי! כי מי עוד כמהו מסור לרעיון נשגב זה? הוא חי יחד עמהם ומשפיע ישר על ארחות חייהם. הוא ממלא שני תפקידים בבת אחת: גודר פרץ ועומד בפרץ, גודר את הפרצות אשר עשו בכרמנו המחנכים שלא עמדו על אותו הגובה הראוי להם, ועומד בפרץ נגד הזרם של אסימילציה הסוחף והשוטף את הילד העברי. זה הוא תפקידו של המורה העברי וביחוד המורה העברי מיסודו של בית־מדרש למורים שעל יד ישיבת רבנו יצחק אלחנן, אשר תורתם קודמת לחכמתם, בודאי שמורה שכזה, שתלמודו בידו ממלא את המקום היותר חשוב בין המשפיעים הרוחניים האחרים בחיי הנער.

על החנוך העברי באמריקא נדבר ונכתב הרבה מאד, דנו בו מצדדים שונים והשקפות שונות. אבל הצד השוה שבהם הוא שהחנוך עוד לא עלה אל הדרגה הראויה, ומה שיותר רע ומסוכן שיש עוד חלק גדול מילדי ישראל המשוללים מכל חנוך עברי, ובשביל בתי האולפנה שלנו חסרה עדיין הסתדרות כללית אשר תאחד אותם ותוציא פרוגרמה אחת

כללית אשר תתאים לכלם. וכשאנו מתבוננים בכל אלה אנו מרגישים את האחריות המוטלה על המורים העברים ההגונים והנאמנים לעבודתם, מורים המחונכים על פי התורה והמסורה, מורים שיש ביכלתם להתוות לדור הצעיר את הדרך הנכונה. ואנחנו מסימי בית-מדרש למורים מרגישים ויודעים עד כמה היהדות האמרקאית זקוקה במורים מסוג זה ואת האחריות הגדולה המוטלת עליהם. יודעים אנו שיש עלינו לצאת ולהראות על השגיאה המוטעת שנשתרשה בכמה וכמה מטובי עמנו ומנהיגנו, כי יש הבדל בין חנוך לאומי ובין חנוך דתי, מפני שהם מודדים את עם ישראל ואת דת ישראל בקנה המדה של העמים. השגיאה הזאת גורמת הרבה למצב הרע השורר פה בחנוך. ההשקפה הנכונה היא שלא כ„נשים המצריות — העבריות" ומה שאמת אצל עמים אחרים אינו אמת לגבי דידן. הלאומיות והדתיות הנם שתים שהן אחת, ורק חנוך דתי־לאומי יש בכחו להביא תועלת רבה לצעירי עמנו לקשרם אלינו בקשר בל-ינתק לעולם; וכי הפצת שפתנו וספרותנו ובעיקר ידיעת התורה והמסורה הן הן גופי הלכות הפדגוגיה המעשית, והן הן אשר תעשינה אותנו לאומה העומדת בפני עצמה, אשר כל התרבותיות הזרות לא תסחופנה אותה, לא תעברנה אותה על דעתה ועל מהותה. כמובן שאין להעלים עין מכל המעצורים והמכשולים הרבים שנפגש בדרכנו, אבל עלינו להאמין בכחותינו ולבלתי תת ליאוש, בין מדעת ובין שלא מדעת, לחדור לתוך קרבנו, כי אין לך מזיק יותר מסוכן בעולם כמו היאוש.

עכשיו בעמדנו על סף בית הדרש הזה ונפרדים אנו ממנו הננו מביעים את הכרת תודתנו לכם מורים יקרים על כל העבודה שהשקעתם במשך השנים שבלינו פה. די מלים אין בפינו שיספיקו להביע את רגשי תודתנו ברגע זה בעת צאתנו מרשותכם אתם לרשותנו אנו, בשעה זו שמתלמידים נהפכים אנו לחברים לכם, עלינו ועומדים על אותה המדרגה אשר אתם עומדים עליה. הננו מלאי כבוד לכם, ומברכים את ה' כי זכינו לעמוד עמכם על אותה השדה שאתם עובדים, שגם אנחנו נניר את אותו הניר אשר אתם נרתם, ושאנחנו הננו טבעות חדשות בשלשלת הארכה שלכם, אשר אתם מושכים מימיו של יהושע בן גמלא עד היום הזה.

אנו גומרים בברכה: יחי המורה העברי! חיו אתם, מורינו העבריים הטובים שלנו! חזק, חזק ונתחזק כלנו יחד לטובת החנוך העברי!

ח י י ם ט פ ר

השפה העברית

חנוך בכלל הוא אחד האמצעים הכי חשובים לקיום עם. בכדי שהדור הבא ימשיך ויתקדם באותם הדרכים והמנהגים כאבותיו נחוץ עד מאד שיקבל חנוך טוב. ולכן אנו מוצאים שדאגתו הראשונה של כל ישוב הוא בית-ספר, ואם אין ביכלתם להחזיק בית-ספר ממש הרי יש להם מקום כנוס ויעוד אשר שם אם לא בכל יום אז במשך שעות אחדות בשבוע ילמדו לדור הצעיר מדעים שונים.

אחד הענפים הכי חשובים, ואולי היותר חשוב, בחנוך הוא למוד שפות זרות. כל איש מלומד נחוץ שידע חוץ משפת אמו לכל הפחות עוד שפה אחת אחרת. כי ידיעת שפה איננה, כמו שרבים חושבים, ידיעת מלים חדשות גרידא המסמנות את אותם המושגים באופן אחר, כי אם רכישת עוד מושגים ובטויים בשפה הכללית העולמית שאף שהיא עצמה איננה מדוברת ואיננה נכתבת על ידי שום איש היא היא השפה שכלנו, היהודי כאנגלי והצרפתי, חושבים בה. היא היא השפה שהסופר הצעיר בונה בה את ראשית „ארמונותיו“, והיא היא השפה שהחרש שומע בה והאלם מדבר בה. אותה השפה המתקימת מראשית בריאת העולם ושגרמה שאיש אחד יסמן אותה לרעהו בתנועות משונות בפה, ובכל זאת עוד לא עלה בידי שום איש למצא את באורה ותוכנה הנכון.

שפה איננה רק צרוף מלים אשר בהן משתמשים בתרגום מהשפה הטבעית כי אם חלק גדול של בטויים מהשפה העולמית הכללית. השפה העולמית הכללית היא גדולה ורחבה שאין באפשרותה של שפה אחת מדוברת לכלל ולבטא את כלה, וזו היא אולי סבת רבוי השפות. כל שפה ושפה כשהיא לעצמה היא חלק מהשפה הכללית, וחלק שיכול למצוא את בטויו רק בשפה ההיא, במוסיקת הלשון ההיא (אופן הדבור) ותחת האמצעים השונים שהשפה רגילה בהם. משפט בשפה אחת אם יתורגם לשפה אחרת הוא אובד את חשיבותו ואת הוראתו האמיתית המקורית, כי המושג הזה נולד בעצם ראשונה בשפה ההיא, ולכן מצא את התגשמותו הנכונה אך ורק בשפה ההיא. מאז הוא נעשה חלק של „ערמת הבטויים“ של השפה.

כל זה הוא שוה ביחס לכל השפות שבעולם באופן פחות או יותר, אולם כשאנו באים לשפה העברית הדבר הזה בולט ומורגש עוד יותר ויותר. תחת ששאר השפות מחוברות ממושגים הנבטאים במלים, הנה השפה הזאת מחוברת ממושגים אצילים מאד הנבטאים בסמנים (השפה היא קצרה בתוכנה אבל עשירה ורחבה מאד בהוראתה). את השפה העברית נוכל לכנות יותר בשם רוח עברי, אצילות מרוממת על כל שאר הבטויים. וזאת היא הסבה שהשפה הזאת אינה יכולה ואף פעם לא תוכל להלמד כשאר השפות הלועזיות כגון לטינית או צרפתית שאופן למודן בבית-הספר הגבה הוא: בראשית השעור יבואו מספר מלים מתורגמות בשפת התלמיד, ואחרי שהתלמיד יודע את באורן בשפתו, הוא צריך לחבר מהם משפטים (כמובן על ידי תרגום משפתו הטבעית, אחרי שהוא תופס את המושג עליו לתרגם את זה בשפתו הטבעית וממנה על ידי זכירת המלים הלועזיות לשפה שאותה הוא לומד) בעזרת הזכרון, ולא על ידי השתמשות והבנה בעין, בפה ובמחשבה. השפה העברית קודם שבאים ללמד אותה צריך שיכינו בעדה סביבה עברית רוחנית, כי בלעדי זו אף פעם לא תלומד השפה הזאת בתור שפה חיה ומובנת כי אם בתור שפת ירושה שהתלמיד מחקה אותה כמו התוכי. סביבה יהודית היא הנחוצה ביותר בלמוד השפה העברית. דבר זה יבאר גם את העובדה שהשפה העברית איננה יכולה להלמד בבתי-הספר הגבהים העממיים באופן טוב, כי שם חסרה הסביבה. אחרי שאנו מספיקים בעד התלמיד את הסביבה הראויה (שבנקל אפשר להשיגה על ידי ספרים מקוריים, ותמונות שונות מחיי היהודי, ובכלל דברים השייכים לחיי היהודי לבד) והרוח הרוחני, נשאר הדבר לידי המורה העברי להראות את התוצאות הטובות. והמורה העברי ודאי שהיה מצליח באופן טוב וגם במשך זמן קצר לולא המכשולים הרבים שפוגש על דרכו. ואין לשים לב לטענה הישנה נושנה שהתלמיד העברי נמצא רק זמן קצר בסביבה הקדושה ההיא בכדי שהיא תוכל להשפיע עליו באופן גדול שכזה, כי אף על פי שבאמת הנער מבלה רק שעה אחת או שעתים בסביבה העברית הוא חי בה פי שלשה ברוחניות ובדמיון. כל המקרים והשיחות שהתלמיד עבר בהם במשך הזמן הקצר בהיותו בבית-הספר העברי עוברים במחו הקטן כמאה פעמים ואחת עם כל מחשבה ודבור השייך לשפה, הלמוד, ובית-הספר העברי. יוצא מזה שהוא נמצא יותר משעה אחת ויותר משעתים ואפילו שלש שעות בסביבה העברית.

אלא מה הם בכל זאת המכשולים המונעים להתקדמות התלמיד

העברי? בלי כל ספק ההנהגה מצד ההורים. ההורים אינם מבינים מה זה חנוך עברי. ואב כשמכנים את בנו לתלמוד תורה יבא בעוד איזה שבועות אחדים אל המורה בתרעומות על שבנו אינו יכול לקרא עוד בסדור. אב של תלמיד במחלקה יותר גבהה אם ישמע את בנו קורא בסדור לא לפי רוחו (בלי הנגון המסור או בלי הפסקה במקומות שהוא רגיל בהם מפני ההרגל) יוציא תיכף ומיד את גזר דינו הקשה על כל החנוך העברי. האב האורטודוכסי מתאונן על אי האורטודוכסיות השוררת בתלמוד תורה, באותו הזמן שהאב הלאומי יצעק מרה שבניו אינם מקבלים את הרגש הלאומי שצריכים הם לקבל על ידי בקור בבית-ספר עברי. באופן שהמורה העברי נעשה למלמד דברים אחדים בבת אחת, בזמן שהוא מרגיש שעדין אי אפשר לו לקשר אותם ללמוד אחד, כי למוד השפה העברית, למוד הקריאה המהירה בסדור, דתיות ולאומיות בעת ובעונה אחת אי אפשר להקנות לילד בשנה הראשונה. לו עזבוהו לנפשו היה יכול למלא את כל אלה החסרונות לאט לאט על ידי למוד אחד מבוסס וחזק אשר יכיל את כלם גם יחד. הוא נעשה מורה לשפה העברית במובן שבארתי לעיל שאי אפשר שיתקים, מצד אחד הוא ממהר ללמד לנער קריאה מהירה אי מובנה וחסרת טעם בסדור כדי למלא את רצון ההורים, ומהצד השני הוא משתדל לנטוע בלב התלמיד אהבה לדתו, ארצו ועמו בעוד שאין לתלמיד יסוד על מה לקבל את כל זה, תחת שכל אלו היו צריכים להשריש בלב הנער באופן טבעי על ידי ספרי למוד מיוחדים לזה. כי זה ואך זה הוא אשר מרומם את השפה העברית וזה ואך זה הוא רוח השפה העברית אשר שם אותה ממעל לשפות אחרות ועושה אותה לבחיר השפות. לשפה שאך בסימנים אחדים וברמזים מועטים יכול הנביא להביע או יותר נכון לרמז על עולם שלם של מושגים גשמיים, רוחניים ומופשטים שבשפה הגדולה האי מדוברת — שפת העולם הכללית.

המנהל, המורים והתלמידים של בית מדרש למורים

מאחלים החלמה ורפואה שלמה לחברנו ולמורנו הנכבד

מר א. נ. פרלברג

ישעיהו הירשפעלד

תעודת המורה העברי

כמעט אי אפשר למוד בשעל את תעודת המורה העברי, איננו יכולים לאמר למורה העברי — זה הוא תפקידך מלא אותו. הכל תלוי בתכונתו העצמית של המורה. אינני מדבר על אדם כזה אשר עינו אל הכסף. כל מורה עברי, שתוכו כברו, והוא מלא הערצה לקדשי האומה, צריך להתמכר לעבודתו בשלמות. הוא צריך להיות לדוגמה לתלמידים במעשיו.

המורה העברי צריך להקריב קרבן גדול. הוא צריך לשאב ממימי חייו ולהרוות את תלמידיו; הוא צריך להבריאם במיטב חלבו ולשדו, כדי להביא אותם אל המטרה שהוא בעצמו שואף אליה. ואל ילמדם באופן שכל ידיעתם תהיה בבחינת „מצוות אנשים מלומדה". הם צריכים להגיע לידי הבנה ברורה של הנושא. הוא צריך להציג את השיעור לפניהם באופן כזה שהוא ימלא את לבותיהם באהבה לדתנו ולשפתנו, ולעורר את חשקם להשתכלל בהן.

המורה העברי הוא הכהן של הזמן הזה. עליו לגדל את הפעוטים, להספיק להם מים חיים, עליו לטפל בדשא הרך עד שיוכל לגדל בעצמו ולא יהיה זקוק לעזרה ממי שהוא.

יעקב סולומון

מצב היהודים באמריקה

סכנת התבוללות היהודים נשקפת לנו בכל הארצות שיהודים נמצאים שם אבל סכנת התבוללות בארץ זו היא יותר גדולה ממקום אחר. פה אפשר למצא הרבה יהודים הנסחפים עם הזרם של הסימילציה; פה אפשר לפגש הרבה יהודים העוזבים את היהדות משום סבה של מה בכך.

יהודי ששבילי היהדות נהירין לו לא יסור מדרך היהדות שבשבילה הקריבו אבותינו את נפשם לבלי לקבל את מרותה של דת אחרת. יהודי זה יודע להעריך כראוי את קדשי האומה: ביהדות הוא מוצא אידואלים נשגבים שהם נעשים לחלק מבשרו הוא, ועל כן לא יזניח בנקל את היהדות אפילו אם הוא סובל, כי הוא יודע בשביל מה הוא סובל. אך יהודי היודע רק מקצת או שאינו יודע כלום מדברי ימי ישראל, מסורתינו, מנהגינו ושפתנו — ליהודי כזה אין אור היהדות חודר לתוך לבו והוא כמו מגשש באפלה. משולל הוא אידיאלים נשגבים שבעדיהם יהיה מוכן להלחם וגם לסבל יסורים, ועל כן אם יסורים באים עליו, ומבלי דעת בעד מה הוא סובל, הוא מזניח אז היהדות בנקל. יהודים כאלו נמצאים לרבבות ביחוד בארץ הזאת. הרבה מילדי ישראל לא נמצאו בין כתלי בית ספר עברי מימיהם וכל מה שנוגע ליהדות זר לרוחם. בשביל זאת סכנת התבוללות היהודים בארץ זו היא יותר גדולה משאר ארצות.

אשמת ההופעה הזאת תלויה, לפי דעתי, בחנוך העברי שהילד מקבל פה. הילד מבלה רק זמן קצר בין כתלי בית הספר העברי, במשך העת הזאת הוא מספיק לרכש רק את הקריאה בסדור, ומספר קטן — ידיעה מועטה בדברי ימי ישראל ובדת היהדות. ילד כזה בהגיעו לימו בגרותו כשהיא פוגש בהרבה מכשולים בעת שיוצא לשוק החיים בשביל יהדותו ומבלי הבין על מה, הרי הוא משתחרר את עצמו מהמכשולים על ידי התבוללות.

סוד קיום העם היהודי במשך מאות שנה בין זאבי טרף בזמן שעמים רבים יותר חזקים עברו מעל הבמה ההסטורית, הוא התעסקותם בתורה והספרות שבאה אחריה. כל זמן שהיהודים שואבים את המרגליות מתהום היהדות אז אין סכנת התבוללות נשקפה לחם, אבל לדאבונינו נמצאים רק מספר קטן הלומדים בתורה משום שהתנאים המיוחדים שנמצאים בהם היהודים הם בעכריהם. לפיכך אנו צריכים לבקש אמצעים אחרים אשר ימנעו את היהודים מלהתבולל בעמים ושימשכו אותם אל היהדות.

האמצעים המוכשרים להציל את עם ישראל מסכנת התבוללות הם: לטעת את רוח הלאומיות בלב הנער העברי, כי רוח הלאומיות מסוגלת לקרב את לבו של היהודי ליהדות; לחנך את הילד העברי ברוח היהדות המסורתית, ללמד אותו את דברי ימי עמנו ושפתנו. וכדי למלא את זה יש לנו צרך בחנוך מורים, מורים אשר יוכלו לחנך את הדור הצעיר ברוח התורה והמסורה. אבל עדיין יש רק מספר קטן של מורים הראוים לשם זה, ורק אז כשיהיה לנו מחנה גדול של מורים כאלו בשדה המערכה לא יהיה עוד מקום לסכנה זו.

חברי המערכת

אליהו גולד — עורך | חיים טפר — סגן עורך

יוסף שטיינברג — עורך האמנותי

המנהל המסחרי

יעקב סולומון

הסגנים

מרדכי האף | אשר ספיוואק

עוזרי המערכת

ש. ליבוביץ | ג. פיינמן

חברי המערכת

(מימין לשמאל) ח. טפר, מ. האך, א. גולד, א. ספיווק, י. סולומון

אברהם שוער

תנחומי אב

(ספור)

ספר תהלים קטן יש לי, זכרון קדש הוא מאת רבי, רב משה-בר, שלום לעפרו.

ביום ההסתלקות, ערב שבת היה, ובלילה אחר קדשו את היום יצאה נשמתו בטהרה, באותו היום בבקר מסר לי מיד ליד את הספר ואמר לי:

— נחומים היה לי לעתות בצרה, הוא ינחם גם אותך. תקרא בו, תעיין בו, תתבונן היטב בפסוקיו וידעת את הכתוב בו והבינות וכח תחליף ונחומים תמצא.

לאחר פטירתו כשפתחתי את הספר דפדפתי בו דף אחר דף והתבוננתי בהם מאד מאד ולא מצאתי אף רבב אחד של דמעות, ואצל מי היו צריכות להיות מצויות הדמעות יותר ממנו?

לא בכה הזקן.

ואם מצא תמצאו כתמי דמעות בדפי הספר הזה, הרי הם כתמי דמעותי אני.

כתמי דמעותי שלי המה הכבדות כאבנים, המרות כלענה שהורדתי על דפי הספר ברגעי החיים הקשים.

להזקן היה הספר הקטן הזה ספינה גדולה ובטוחה החותרת אל היבשה, אל הנחלה ואל המנוחה, כשהיא חוצה לבטח את דרכה בינות לגלים הסוערים; ולי היה אותו הקש היבש שנאחז בו הצולל במים אדירים מתוך יאושו הנורא. להזקן היה אותו הסלע האיתן, הצור משגב ומחסה ביום סער, ולי היה הזיז הקל הנוטה לנפול שהנופל מעל חלקת הצור הנשא יתגלגל יחד עמו ויורד מטה-מטה לתוך פי השאול העומד פתוח לפניו.

כתמי הדמעות שבספר שלי המה, שלי. . .

* * *

יחיד, בן זקונים וגם ה„בכור" היה ברוך'ל אצל רבי.

היתה מפילה שרה אשתו, יולדת ומפילה, מגדלת ומשכלת... ורק קודם לבלותה ילדה את ברוך'ל.

שחורות כזפת היו אז שערותיו של רבי, מאירות ככוכבים היו אז

עיניו הגדולות ורק בזקנו הארוך והיפה נזרקו חוטי כסף פה ושם והוא אז קרוב לחמשים.

רענן, יפה שמח תמיד היה רבי.

וביום אחד זקן האיש, כלו נהפך לבן.

בשובו מן ההלויה ביום הובל לקברות ברוך׳ל בנו ראו כלם, ממש ראו בעיניהם, כששערותיו מלבינות אחת אחר אחת... ולמחרתו מצאוהו המנחמים יושב על ספסל-השבעה לבן כיונה; ומני אז התחילו קוראים לו: הזקן רבי משה-בר, אף על פי שבעירה היו רבים מאד הזקנים לימים ממנו. . . .

* * *

כשנולד ברוך׳ל ובמזל טוב הוכנס בבריתו של אברהם אבינו ישב רב משה-בר דומם ויחל שלושים יום — כשמלאו לו לתינוק שלושים ימים תמימים קרנו פניו של רב משה-בר.

ספר אחר ספר קם והכנים לתוך החדר הקטן, שבוו התקוע בתקרתו היתה תלויה עריסתו של בנו. ובשעותיו הפנויות ביום ובלילה היה יושב אצל העריסה, מניע אותה ברגלו האחת שהיתה נתונה לתוך עניבה עשויה לדבר בחבל משלשל לקרקעיתה של העריסה ולומד מתוך ספריו. והיו ביום ממלאים את חלל החדר הקטן הוויות דאביי ורבא, מאמרי חכמי המשנה והגמרא, הגיונותיו של הרמב״ם ותשובותיו של הרשב״א, ובלילה היו נשאות שיחות סוד קדש של הזוהר.

— תחדרנה אמרות אל צרופות לתוך המח הרך והרופף של הילד, תחדרנה ותשאדנה בתוך אזניו הקטנות — היה רב משה-בר אומר.

ככה היה התינוק משתעשע ביום לקול הנגון של הגמרא ובלילה היה נם ויישן לקול אותה ההמיה הקדושה של אמירת-זוהר.

ומלא היה החדר הקטן רננת צדיקים של אותה הכנור הנפלאה המנגנת מאליה ומנהמת כיונה.

* * *

בן ארבע קרא ברוך׳ל עברי בסדור, בן חמש למד חומש, ולא מלאו לו עוד שש שנים תמימות כשהתחיל גמרא.

וכשהיה ברוך׳ל נער בן שמונה שנים הושיבהו אביו ב„כתה הגדולה" שלו ויהי חבר לנו, בני ארבע וחמש עשרה שנה. מסכת חולין למדנו אז ואת האלפ״ס ואת הר״ן.

ובכל בקר ובקר היה רב משה-בר מעירו עם הנץ והיה לומד עמו „ש״ס בקצור" — מסכות שבת וסוכה.

היו נוהגים ככה חסידיו של „האמצעי", ללמד בתחלה את בניהם „ש"ס בקצור" ולכשיזכו — ילמדו על הסדר, ומאמר האמצעי קים רבי משה-בר כהלכה נתונה למשה מסיני.

ויפה עד להפליא היה ברוך׳ל, כרוב !...

עיניו היו גדולות ושחורות, טובות ונוחות, מחופות ריסים ארכים ודקים כקרניו של כוכב ליל דמי. מצחו צח ולבן, גבוה, מעולף תלתלי זהר-כתום ולחייו — שני פרחי ורד בשלהי אביב בוגר.

וחולם בהקיץ היה הילד, חולם חלומות בקר טהורים, נבואיים. נדמה היה שהילד חי בתוך עולם אחר, רואה מה שלא ניתן לראות לאחרים, שומע מה שלא ניתן לשמע לאחרים, כאלו זוג עינים וזוג אזנים לגמרי אחרות יש לו להילד שהוא רואה ושומע בהן מה שאינם רואים ומה שאינם שומעים אחרים.

וכשהיה רבנו מלמד עמנו „פסוק", בישעיהו או בירמיהו או באיזה נביא אחר, או שהיה לפעמים יושב ומספר עמנו לפי מיעוט השגתנו מספרי הקבלה, או מבאר לנו ומתרגם פרק בספר הזוהר, אז היו נדלקות עיניו של ברוך והיו מאירות באור נפלא ועדין ולחייו היו בוערות וכל גופו היה מרטט...

ואנחנו כבר עומדים על רגלינו, לובשים את בגדינו ונפרדים מעל רבנו אשר סגר זה מכבר את הספר ועומד גם הוא על רגליו — וברוך׳ל עודנו יושב על מקומו, עיניו נעוצות כשהן פקוחות מאד לתוך החלל, פיו פתוח למחצה ופניו משולהבים והוא מביט ומקשיב, רואה ומאזין...

— מרחף הוא בעולם האצילות — מעיר עליו רבי משה-בר בחבה כשפניו הנהדרים נוהרים...

* * *

כשגמר ברוך׳ל ש"ס בקצור היה בן עשתי עשרה וחצי, וידע ברוך׳ל את שתי המסכות בעל פה בלשונן וסגנונן ומקומות רבים ברש"י ובתוספות היו שגורים על פיו בלשונם ממש.

— אבא, רוצה אני ש„תעשה לי סיום", — אמר ברוך׳ל לאביו.

— המסים אומר הדרן, — ענה רבי משה-בר — ללמד אותך הדרן מתוך איזה ספר לא נאה לבחור שכמותך, אם ירצה השם ויבאו ימים שבעצמך, מלבך אתה, „תאמר הדרן" ועשיתי אז סיום יפה...

— בעצמי „אעשה את ההדרן".

ושבוע ימים לא עבר וברוך׳ל חזר לפני אביו את ההדרן „שעשה" בעצמו.

רבי משה-בר לא האמין המשמע אזניו, ורק כעבור שעה ארכה קם מעל הכסא כששתי עיניו היו מלאות דמעות.

אשרי האיש אשר זכה לדמעות כגון אלו.

וסיום יפה היה. רבי נפתלי בעצמו בא אל הסיום וכל גדולי העיר ולומדיה השתתפו בשמחתו של רבי משה-בר.

ואחר ההדרן והסעודה כשרבי משה-בר ורבי נפתלי וגדולי העיר יצאו ב„קליעה" לקחו את ברוך׳ל בתוכם מרקדים ומרננים: לכבוד התורה! ומעבר מזה ומעבר מזה עמדו כל הקרואים ומחאו כף ושרו: ברוך אלהינו!

וגדולה היתה השמחה. שמחו כתלי הבית... הלבנה וכל כוכבי לילה הציצו מתוך החלונות וראו בשמחה זו וצחקו עמהם.

ובאותו הבקר אך עלה עמוד השחר ולאזניהם של רבי משה-בר ושרה אשתו הגיעה אנחה קלה מחדרו של ברוך׳ל — מבהלים ודחופים נכנסו לתוך החדר ומצאוהו שוכב גוסס ברגעיו האחרונים...

* * *

למחרתו של יום הקבורה כשבאו לנחם את האבלים מצאוהו המנחמים לרבי משה-בר והנה כלו נהפך לבן כיונה לבנה, בין לילה הלבין האיש.

ומני אז התחילו קורין לו: הזקן רבי משה-בר, ובעירה היו רבים הזקנים ממנו לימים.

ולא בכה רבי משה-בר.

דומם, אלם ישב על ספסל-השבעה שלו ודומם, אלמים ישבו מסביב לו המנחמים.

ויש... וכעין לחישה נזרקת חרש לתוך החלל האלם: — לתנחומין אני צריך —

ודומם-אלם יושבים המנחמים, פניהם כבושים בקרקע ואין מנחם.

ודומם קמים הזקנים ופורשים, שותקים והולכים להם, ובאזניהם מצלצלת הלחישה האיומה: — לתנחומין אני צריך...

* * *

רבי נפתלי בא לנחם את האבל עם דמדומי ערב.

בזה אחר זה נכנסו חרש צללי לילה שחורים ויכהה ויאפל הבית.

בקרן זוית על שלחן קטן הבהב נר-נשמה. נעה ונדה שלהבתו הכתומה שהיא מרקידה זהרורים עגומים ואבלים על גבי הכתל מנגדו. מן החדר השני חדרה אנקת אם שכולה הכובשת את בכיתה.

— רבי, לתנחומין אני צריך...
דומם ישב רבי נפתלי, כשפניו כבושים בקרקע, ולא ענה כלום.
— רבי, יש לי ספקות...
ורבי נפתלי יושב ושותק.
בשעה מאוחרת בלילה פרש רבי נפתלי ויצא חרש את הבית.
ובזה אחר זה נכנסו הצללים לתוך הבית, צללים שתורים, כבדים ואבלים.
וכבדה ועגומה מאד היתה החשכה. בקרן הזוית על השלחן הקטן הבהב לו גר-נשמה, נעה ונדה שלהבתו כשהיא מרקידה על הכתל מנגדה זהרורים כתומים עגומים.
בראש מורד לארץ יושב דם הזקן הלא-מנוחם, מן החדר השני חודרת אנקת-אם שכולה הכובשת את בכיתה.
והכתלים והצללים והשלהבת הנעה והנדה מלחשים: לתנחומין אָנו צריכין.
ושותק דם הלילה ואינו עונה כלום...

* * *

בימים האחרונים ל„שלושים" כפנות היום ישב רבי נפתלי בבית ובריחוק קצת מקום ממנו ישב אצלו הרבי שלי.
שעה ארכה ישבו שניהם שותקים ושקועים כל אחד בהרהורי-לבו.
היתה דממה. היום רד. השמש עמדה ברגעי שקיעתה.
כשקם רבי נפתלי מעל הכסא ועומד על רגליו מפנה לעזוב את הבית, הפליט רבי משה-בר: — רבי, יש לי ספקות...
— ואינך יודע עדיין את מקומו איהו?
תמה עמד רבי משה-בר, עיניו נתונות ברבי נפתלי והוא מלחש:
— בקבר...
— הנה כי כן... באמת אינך יודע כלום, — ענה רבי נפתלי כשהוא מסתכל בפניו של רבי ורחמיו מגיעים אליו, — באמת, אינך יודע עוד כלום...
— אָדם מישראל לא ימות! — קרא פתאם רבי נפתלי בקול, — ספקות!... והרי ברוך שלך לא מת!
— ברוך שלך נתבקש... שומע אתה? ברוך בנך נתבקש בישיבה של מעלה... ילד טוב היה ברוך שלך.
ברם, איני יודע עדיין לאיזו ישיבה נתבקש, — אבל חי הוא... חי... אדם מישראל לא ימות... ברוך שלך היה יהודי הגון, תלמיד חכם היה...

— אני הולך אליו — אמר דוד, ודוד מלך ישראל חי וקים, וכלום החי הולך אל המת?

קומה והתעודד! קח לך את ספר התהלים וקרא בו והגה בו, והרבה-הרבה חשוב על כל פסוק ופסוק ואז, אם ראוי אתה והגון לכך, תמצא גם את הישיבה וגם את הכתה אשר ברוך בנך נתבקש בה.

ושוב ישבו הזקנים על הכסאות וסמוכים מאד זה לזה ישבו מתלחשים, עיניהם בספרים הפתוחים לפניהם — וכשהלבנה עמדה כבר בשפולי הרקיע, מציצה בעד החלון יחד היא עם שני כוכביה המלוים אותה בלילה, עוד עמדו הזקנים אצל ארון הספרים מדפדפים ספרים בלים גדולים וכבדים ומראים זה לזה ומצביעים זה לזה, מתלהבים, מתוכחים כשעיניהם מבריקות...

* * *

אחר מותו של ברוך'ל העתקתי כמעט את דירתי מבית אבא והשתקעתי בביתו של רבי. לנתי אצלו וביום בכל שעה פנויה שהיתה לי הייתי יושב אצלו, כי גדול היה צערו של הזקן ואני אהבתי מאד את רבי.

בלילה אחד הקיצותי לקול לחישה חרישית סודית.

ישבתי על משכבי בחדרי הקטן ואזני נטויות, עצמותי רוחפות מפחד פתאם והלחישה ממלאה את כל החלל.

מסביב לי דממה אלמית. בעד החלון נשקף הלילה השחור, העור.

מחדרו של הרבי יוצא פס אור כתם כשהוא מזהיב את אחד הנסרים ברצפה של חדרי. בחדרו של רבי דולק נר והוא מתלחש..

שערות ראשי סמרו, כל אבר בו רועד, כל עורק בו מרטט.

ודממה... אינה נשמעת עוד הלחישה אולם חשה באיזו אזן נטויה — מקשיבה.

ושוב לחישה דקה מן הדקה...

— אצל יהושע?... בישיבתו של יהושע אומר אתה?... — והקול קולו של רבי מלחש ואומר, מלחש ושואל, ושמחה נעלה, שמחה נשגבה ולא מובנה לי שומע אני בלחישה כבושה זו.

והכל נרדם... אין כל לחש, אין כל רחש, אין כל תנועה או אושה דקה מן הדקה.

דופק לו השעון הישן בארון. בחגו בתנור מצרצר הצרצר. הרוח מטפל בטרים של חלון. תרנגול רחוק קרא.

זהיר מאד ירדתי מעל המטה, הולך ומתגנב חרש על קצותיהן של ראשי אצבעות רגלי ו„נפלתי" אל החרך שבין הדלת והמזוזה.

רבי עומר בחדר שקוע במחשבות חזיון ליל כשעיניו פתוחות לרוחה ונעוצות בחלל החדר והוא מביט, והוא רואה והוא שומע...

על פניו שרויה שמחה של אור גנוז ועל מצחו כעין זר... כעין עננה לבנה מרחפת עליו ומאירה...

למחרתו של אותו לילה כשנכנסתי לתוך ביתו נפף לי רבי בקצה אצבעו.

הלכתי אחריו אל חדרו והוא אחרי סגרו את הדלת בזהירות יתירה גחן אלי ולחש לתוך אזני: — ברוך'ל שלי הנהו כבר למעלה... למעלה

ופניו מתלהבים ועיניו מתנוצצות, שמחה נוראה ונשגבה זרמה, שטפה והציפה את הפנים כזוהר הרקיע לעת צאת השמש בבקר לא עבות.

* * *

ובלילה, בלילה בחצות היה קם רבי משה-בר, נוטל את ידיו, מדליק את הנר, לוקח את ספר התהלים הקטן, פותחו ו„אומר“ — ברם לא היתה אמירתו כאותה האמירה של תהלים הידועה ספוגת הצער ורווית הדמע בשעה שאדם מישראל אומר תהלים, — אמירתו זו של תהלים שהיה רבי אומר היתה שיחת קדש.

מדבר היה רב משה-בר מתוך פרקיו של הספר, מספר היה מתוך מזמוריו.

בליל ברמי היה נשמע לחש-רחש דבורו. רך וענוג ועדין היה הקול, כקול הדוד המתרפק באהבה, כהגות היונה, כרן כוכבי בקר לאזן הזוכה לשמע.

ויש... והזקן הומה לו... הומה עורג, הומה כמה, ככה בודאי היתה ההמיה של אותה היונה המנהמת באחת מחורבות ירושלים.

ויש... והזקן מפסיק מאמירתו או מהמיתו והוא יושב שעה ארכה כשהוא מטה אזן, מאזין ומקשיב.

בלילה אחד חרד אלי, העירני ולחש לי: — נתקבל... ברוך'ל שלי נתקבל בישיבתו של יהושע בן נון.

בעיניו עמדו דמעות... אשרי האיש, אשר זכה לדמעות כגון אלו.

* * *

וימים רבים עברו ואני עזבתי את עירתי.

טלטלתי... נשא על כנפיהן של ארבע רוחות העולם הייתי נד מארץ לארץ.

שאפתי, קויתי, נכזבתי, תעיתי, עניתי באשר עניתי, הצלחתי באשר הצלחתי — ובימים ההם נסכף נכספתי לבית אבי ולמולדתי ושהיתי

ימים אחדים בעירתי.

— ברוך'ל שלי, — אמר לי רבי משה-בר מיד אחר ה„שלום עליכם" הראשון — ברוך'ל שלי הנהו עכשו לעילא ולעילא... — ופניו צהובים ונוהים, ועיניו — שני כוכבים נוצצים.

— נתקבל בישיבה עוד יותר גבוהה. יהושע בן נון היה מוקיר אותו מאד.

— את כל הש"ס גמר. „סיום עשה", הדרן אמר מעצמו.

— משה רבנו בכבודו ובעצמו היה על הסיום, הקב"ה והפמליא של מעלה נהנו מן ההדרן וחדוה גדולה היתה והלולא רבה במתיבתא דרקיע.

— מאין יודע זאת רבי? — איזה התול דק מן הדק נעלם, כמעט, גם ממני קלטה אזנו של רבי בשאלתי זו, והוא ענה ואמר:

— אינך מאמין... קשה נעשה לבך ואזניך פגמו. ברם, אני יודע הכל. על ידי הנימים הנמתחים על כנורו של דוד מלך ישראל באות אלי, לפרקים, ידיעות נכונות על אודותיו, ויש — וברוך בעצמו מדבר אלי. ברם צריכה לזאת שמיעה דקה ועדינה מאד. ובימים שאני אוכל אכילה גסה כגון בשר או דגים, אף שהתורה התירה לנו אכילות כשרות מן החי, בכל זאת אכילה כזו מטמטמת את המח ופוקמת את אזני, אין אני שומע באותם הימים.

— אין אני אוכל זה כשנתים ימים כל דבר הבא מן החי.

— וביום שאני יושב בתענית חוש השמיעה שלי חד ונקי וקולט. ביום הכפורים סמוך לתפלת נעילה חוש השמיעה שלי כל כך מחודד וחריף עד שקולו של ברוך מגיע אלי כל כך ברור, כל כך נקי כאלו הוא עומד אצלי בקרוב מקום מאד ומדבר אלי פה אל פה.

מסתכל אתה בי, על הרבי שלך, כאדם המסתכל ומתבונן אל פניו של... אל תעל מחשבה מעליבה כזו על לבך.

פגום מאד נעשה חושך בך, וגס.

מאמינים אתם בטיליגרמות וטיליפונים מפני שעיניכם רואות חוטים של נחשת נמתחים על עמודים גבוהים למעלה מעשרים אמה ותקועים עמק באדמה, — ברם אם אינך רוצה אתה להאמין, — אל תאמין!

ופניו של רבי להבים ועיניו הנוחות מתמלאות דמעות. נפתלי על צוארו, נשקתיו ובכיתי מאד.

— חושב אתה שמקפיד אני? חס וחלילה! אלא שמצטער אני על כי אזניך הפקוחות חדות השמיעה נאטמו ונפגמו, על לבך הרך

והעדין, כי נתקשה.

כשנכנסתי לברך אותו טרם עזבי את העירה מצאתיו יושב שרוי בצער ודואג מאד.

ישבתי דומם אצלו, משתתף בצערו ולבי כואב עלי.

— כמה דל וקטן הוא האדם, — נאנח רבי ואמר, — אין הוא יכול לקבל רב טובה.

— הנני, בני, היום בבחינת „השפעת עלינו רב טובה"...

— ברוך׳ל נתעלה מאד. איני יודע היכן הוא... מדרגתו גבוהה מאד ואין קולו נשמע אלי מפני רחוק המקום.

— אלו הבינותי את התהלים... אלו היתי יכול לחדור לתוך תוכו של התהלים, לתוך נשמתו... מגושם אנכי יותר מדי, מגושם...

— ביום הכפורים אדבר עמו... ביום הכפורים, — והימים רחוקים ומרבים ודעתי קצרה.

* * *

הודיעוני במכתב שרבי, רב משה-בר חולה מאד.

עזבתי את כל עסקי ומהרתי אליו.

הזקן הכירני מיד. פניו קרנו משמחה בראותו אותי עומד על יד מטתו.

— ידעתי כי בוא תבא וחכיתי לך, — אמר, — יש לי אליך דרישת שלום מברוך׳ל. ביום הכפורים הזה סמוך לתפלת נעילה הגיע קול דבורו אלי, ולטובה זכר גם אותך.

יפה עשית כי באת.

בודאי זוכר אתה את הגמרא: כנור היתה תלויה... לא רק למעלה ממראשותיו של דוד תלויה היא אלא גם למעלה ממראשותיו של כל אדם מישראל, אבל לא אל כולם באה רוח צפונית...

ואתה — הבן בדבר אם בעל נפש אתה.

* * *

שני שבועות ישבתי וסעדתי את רבי על ערש דוי, שני שבועות לא זזה ידו מתוך ידי.

מיום ליום הלך וקורן, הלך וצוהב, — גדלה והולכת השמחה בקרבו משעה לשעה.

— אני הולך אליו... אני הולך אליו... זכני ה׳!

ביומו האחרון השכם בבקר העירני משנתי, הצטדק לפני שהוא מטריח אותי, אבל — הזמן קצר.

— סייעני בהנחת תפלין, — את הקשר אהדק בעצמי... רפו ידי היום מאד.

— קח נא, בני, את הספר מעבר יבוק, מצא נא לי בו את תפלתו של משה רבנו, בלילה הזה, ליל ערב שבת ואין אומרין תחנון, — באה ואחוה לך מה שמותר לאמר גם בימים שאין אומרין בהם תחנון.

לעת ערב אחרי הדלקת הנרות ערכתי לו על השלחן שתי חלות, כוס של קדוש ומנין של עשרה יהודים קראתי לקבל עמו את השבת בצבור.

את הכל עשיתי כמצוה עלי.

* * *

בהתלהבות עצומה קבל את השבת. בהתלהבות עצומה קדש על הכוס. נטל את ידיו, בצע את הפת, אכל כזית וברך בכונה גדולה.

לאחר ברכת המזון קרא אליו את שרה אשתו, בקש ממנה מחילה וברך אותה ונחמה, כי בקרוב מאד תזכה גם היא לראות פנים אל פנים את ברוך׳ל שלה.

— מהולל ומבורך שמו הגדול, שהקדימני לראותו, לחזות באור פניו.

— וברוך׳ל שלי חי וקים הוא, — רבי נפתלי, זכר צדיק לברכה, אמר לי: אין אדם מישראל מת. אדם מישראל מתבקש למעלה. את האחד מקדימים לבקש ואת השני מאחרים לבקש, והחי מצטער אל לבו, כי אינו יודע לאימתי יתבקש ויזכה לראות את מחמלי נפשו. וקשה הוא באמת לחכות, אולם כל זמן שהאדם חי יקוה...

אמרו נא, רבותי, — פנה אל ה„מנין" שעמדו בחדר ואמר להם: רבותי, אמרו נא „ברכי נפשי", — זהו מזמורה של נשמת כל חי.

ואני עומד וקורא לפניו תפלת משה רבנו מתוך הספר והוא קורא אחרי. קולי היה ספוג דמעות שעלו וחנקו בגרוני ואני מתאפק וקורא והבכי מתפרץ ובוקע בי את לבי.

שלח אלי מבט מלא רחמים ואמר: עודך ילד.

לקח מידי את הספר והתחיל קורא: שמע ישראל.

מלאי אימה ואחוזי פחד ויראת הרוממות עמדו נצבים מסביב למטתו כל שנמצאו אז בבית, — והוא... כולו אור, כולו שלהבת ומלא התפעלות קם וישב על מטתו כשידיו מורמות לו למעלה והוא קורא בקול גדול חזק ואדיר: — שמע ישראל, ה׳ אלהינו, ה׳ אחד! —

ודממה דקה בבית, דממה קדושה וטהורה מאד. דופקים הלבבות, דופקים העורקים והנשימה עצורה.

והמלים הקדושות: שמע ישראל, ברוך שם כבוד, ה׳ הוא האלהים... נשאים — נשאים ברוח, מרחפים, מרפרפים ככרובי-יה, כחלומות בקר, כענני טהר...

— שבת טובה ומנוחה לכם, יהודים! שבת טובה...

כשפנו אליו — וכבר שכב על המטה אסוף-רגלים נרדם... שתי דמעות גדולות תלו קפואות בריסי עיניו הסגורות לנצח.

הכרתי את הדמעות — היו אותן הדמעות של השמחה הגדולה השמימית שראיתין בעיניו של רבי כשברוך׳ל אמר לפניו את ההדרן אשר הכין בעצמו לסיומו.

* * *

הזקן מסר לי ביום ההסתלקות שלו מיד ליד את ספר התהלים שלו.

— נחומים היו לי לעתות בצרה, הוא ינחם גם אותך.

ברגעי חיי הקשים קורא אני בו ובוכה.

נופלות אז דמעותי על דפיו הצהובים והמעוכים ומרביבות אותן.

ואם מצא תמצאו כתמי דמעות בדפי הספר הזה, הרי הם כתמי דמעותי אני, כתמי דמעותי הכבדות כאבנים, המרות כלענה שהייתי מוריד ברגעים הקשים של החיים.

מרבי קבלתי את הספר בלי אפילו רבב אחד של דמעות, הזקן שלי לא היה בוכה...

נ. ב. אברמס

הוא הולך...

ר׳ שמואל כהן יושב באמריקה עם ה„זקנה" שלו זה מספר הגון של שנים, ובכל זאת לא התרגל עוד למדינה זו, לא אל אנשיה, וגם לא אל מנהגיה.

לא בשביל דאגת הפרנסה עקרו ר׳ שמואל ואשתו מעבר הים ויבאו הנה, כי אם בשביל הבנים... הבנים באו קודם ואחרי כן יצאו גם הם בעקבותיהם. אלו הבנים לא נזקקו לאמריקה כלל וכלל, ומה דחק אותם לנוד הנה? וכי מה חסר להם בכפר שגרו ברוסיה? היה להם, אפשר לאמר, בית משלהם, היו להם גם „רובלים" אחדים... את הכסף היה ר׳ שמואל „מחלק" למכריו הערלים בימי האביב, ולמועד החגאות ובימי הסתיו היו משיבים לו את כספיו ברוחים הגונים ובכבוד

גדול. בימי החרף היה קונה פשתן וכל מיני תבואות שדה מאותם הערלים גופא והיה מוכרם לסוחרים היהודים שבעירות הסמוכות. הפרנסה היתה מצויה תמיד, החיים היו שקטים ושלוים. ר' שמואל היה למדן גדול, בקי כמעט בכל הש"ס, בעל פלפול היה, „עוקר הרים" ממש. זמן היה לו וספרים הרבה, ומה יעשה יהודי שכמותו בשעתו הפנויה? ובכן ישב ולמד, כמו שאומרים: יום ולילה על התורה ועל העבודה, „למד כרבעי".

כשהבנים הגיעו לימי בגרותם התחילה פרשת „מטות ומסעי", לפי דבריו של ר' שמואל. ה„שבטים" — בניו עזבוהו זה אחר זה. בנו הבכור „ברח" לאמריקה, כי הוא השתמט מעבודת הצבא; בנו הצעיר נצל בדרך נס מן השעבוד, אבל נאלץ היה מטעמים אחרים לקחת את מקל הנדוד, ואתו בתו הצעירה, משום מעשה שהיה: הגיעו ימים כאלה שלא נשמעו מעולם: צרות שלא שערום אבותינו באו עליו כתמם... בחורי ישראל התחילו יחד עם הבחורות של ישראל להתערב בעניני המלוכה. גם בנו, דוקא הלמדן, עם בתו הצעירה נפתו להם... אפשר שלא נפתו אלא שעשו זאת מרצונם. יהיה איך שיהיה, גם הם היו בין ה„חולקים על המלוכה", ונאלצו לברוח לאמריקה.

נשארה לו רק בתו הבכירה עם אישה ובניה הקטנים, אבל גם הם נדדו להם לרוסיה הפנימית. יהודי זקוק לפרנסה ונודד אחריה...

נשארו רק שניהם לבדם בבית שהיה מלא תמיד גיל ילדים. עצובים ודוממים נעשו החיים בכפר הקטן שגרו בו, עצובים מאד...

יושב לו ר' שמואל במוצאי שבת קדש בין מנחה למעריב ושוחח עם אשתו, דבורה. מה עושים עכשו בנינו היקרים באמריקה? במה עסוקים הם בשעה זו? שואלת דבורה. „הבנים שלנו נמצאים בודאי בבית המדרש ואומרים תהלים, והכי יכולים הם לעשות דבר אחר בשבת קדש בין מנחה למעריב?" עונה לה ר' שמואל, ודבורה עונה נאנחת: „הלואי!"

אבל אל בניו לאמריקה לא רצה הזקן שמואל לנסע בשום אופן. „אין מקום באמריקה בעד יהודים גמורים. יש אומרים שמזלזלים שם במצוות קלות וחמורות, ויש אומרים שמחללים שם את השבת — פשוט מחללים..."

וכשהיה תוהה על קנקנם במכתביו אליהם אם הם שומרים את המצוות, שומרים את השבת, מתפללים בכל יום, זהירים בדיני כשרות ועוד, לא היו משיבים על שאלותיו. „שתיקה יפה", היה הזקן מהרהר

בלבו אחרי קריאה כזו, ולבו מר עליו.

חתנו ממעמקי רוסיה ענה לו פעם תשובה על אותה השאלה:
— „איז אונס — כל הרוצה להיות יהודי יוכל להיות בכל מקום ומקום, באשר הוא שם.“

ואם גם נחליט שחתנו הוא יהודי כשר — האם החתן נחשב לבן?
„הבוטח בחתנו הוא כאלו בוטח בקדיש נשכר.“

ואחרי כל אלה, למה להם להרחיק נדוד מ„פנתם השלוה“, שבה עברו עליהם רב מימיהם? לראות בעינים מה שהלב אינו מגלה לפה? לא ולא!!! „לא יהיה כדבר הזה,“ — היה הזקן אומר לאשתו. — „עמלנו הרבה בנעורינו בשביל העולם הזה, בעצמנו עמלנו בלי עוזר ותומך מן החוץ. נעמל נא עכשיו גם בשביל העולם הבא, אנו בעצמנו. כנראה כך הוא רצונו של הקב“ה.“

ור' שמואל התחיל בעצמו ל„התכונן“, עסק הרבה בתפלה, למד הרבה, היה גונב את דעת הזקנה וצם איזה „שני“ או „חמשי“, ערך לו בשתיקה „חצות“ כשהיא ישנה.

ובכל זאת לא אבדה עוד תקותו של ר' שמואל: בנו הצעיר — למדן! למד בישיבת טילז עד שנתו השבע־עשרה. ראש הישיבה מטילז כתב עליו גדולות... בישיבת סלובודקה למד, מבעלי המוסר היה. באמריקה הוא ממשיך בודאי את למודיו, והכי אפשר שיעזב את התורה?

„אבל מדוע אינו עונה על שאלותיך בנוגע לשמירת שבת, כשרות, הנחת תפילין?“ — היתה שואלת דבורה תמיד.

„מה חפצת לשמע ממנו? האם שמעת הרבה ממנו בעת שלמד בטילז או בסלובודקה,“ — היה משיב ר' שמואל. — „מטבעו הוא אוהב לקצר במכתבים. כותב שתי שורות, לא בדרך גוזמא, אלא פשוטו כמשמעו שתי שורות בנוסח אחד: „שלום לאהובי אבי ואמי, לי שלום. בנכם משה אריה“, וזה הכל.“

כשהפוגרומים פרצו בארץ התחילו הבנים מריצים מכתבים ומתחננים לאמר: „טלו חפציכם ובאו, טלו חפציכם ובאו!“ — אבל ר' שמואל לא שם את לבו לזה, קיום המצוות קודם לכל, אפילו מבניו.

לאחרונה קבל מכתב מבנו הלמדן, שלא כמנהגו — מכתב של שתי שורות, אלא מכתב כמשמעו, וכתב בתוך יתר הדברים כזאת: „היות שהוא גמר בתור דוקטור והוא משמש בבית־החולים, והרבה מבקרים באים אל ביתו וכי יש לו פרנסה הגונה כדבעי. גם יתר הבנים מתפרנסים בריוח ולא בצער. ולבתו הבתולה משתדך בחור הגון.

ברוסיה הוא נמצא בחזקת סכנה. על כן על פי דין ועל פי שכל עליהם לבוא לאמריקה. ומה שהוא חושש שלא יוכל להזהר פה במצוות — הלא אם חפצים הם להתנהג פה כמו בביתו אין מי שימחה בדבר. גם פה בניו־יורק נמצאים יהודים כשרים כמוהו, בתי מדרש, ובכלל היהודי הוא יהודי בכל מקום."

ובכן קמו ונסעו.

וזה כבר מספר שנים שהם שוהים באמריקה וקשה להם עוד להתרגל אל המקום, וביחוד אל המנהגים.

הכל פה משונה, הכל פה להפך... הכל.

אפילו הדברים הגשמיים — לא זה הלחם, לא זה הבשר. האויר — מחניק... השמש — אש של גיהנם! והחרף? — האם בכלל יש באמריקה חרף כהלכה?

בקצור, באירופה אפשר היה לבלות יותר טוב בעולם הזה, אבל עולם הזה יהיה איך שיהיה, אין לבו של יהודי פנוי לזה, — אבל היהדות — היהדות.. ד' ירחם! בנו הבכור יושב לו בחנותו ביום השבת... בתו עובדת ב„שפ" ותופרת בשבת, וחתנו החדש — גם הוא עושה שבתו חול.

אצל בניו לא שהה אפילו יום אחד. בנו הרופא הקצה בשבילם חדרים וכל המכשירין עוד לפני בואם, ומן הספינה עברו מיד אל דירתם. לעתים רחוקות, פעם בשבוע, היה ר' שמואל הולך לבקר את בניו, לראות את נכדיו... אולם דבורה היתה מבקרת אותם תדיר. חפצה הזקנה לדעת את הכל.. את הכל... ונגלו לה מעשים כאלה אשר לראותן היו שערותיה מסתמרות!... אסור אצלם לשתות גם כוס מים... עוד נס מן השמים ש„הוא" אינו יודע את הכל. לו ידע — בודאי חלה, או חס ושלום..

כמה חלש הוא... והיא מה אוהבת את הזקן שלה, מה אוהבת! כי מי יש לה עוד בעולמה מבלעדיו?

צריך להסתיר, להעלים הכל ממנו, בל יודע לו. והיא מסתירה... מעלימה.

ובשבת אחרי הצהרים — כאשר ר' שמואל הולך לבקר את הבנים, לראות את הנכדים — היא מתקדמת.. בחפזון נכנסת היא אל הבית ומתחננת. „זלמן, כבה את הסיגריטה, אבא הולך! חיה'לה, במטותא, חדלי לבשל!... מרים, גולדה, סרנה מן המכונה... הוא הולך..."

הוא הולך...

אליהו קופר

תינוק למה זה תבכה?

טרם קוי אור ראית
פרצת בקול — והנה בכית;
רק ידעת לומר „מ“,
דמעות נזלו על מה?
תינוק למה זה תבכה?

החטא וענשו עוד לא תפסת,
ובחייך האם כבר מאסת?
מי יתנני ובאתי לתוך לבתך,
והבנתי סוד שיח בכיתך!
תינוק למה זה תבכה?

אולי בגלל זה אתה בוכה,
כי לשם מה באת אינך רואה,
או אפשר מספר אתה... — מגלה סוד...
ואני אומר: בוכה אתה הרבה מאד. —
תינוק למה זה תבכה?

ואפשר בשנתך חלום חלמת,
ולא מצאת פתרונו כאשר קמת,
והחלום עודו תוסס בך כמאז
ובוכה אתה על כי גז?
תינוק למה זה תבכה?

עם מחשכים גרת ולאור קוית,
ועכשו שנולדת ואור לא ראית,
על זה אתה בוכה? או כאשר תגדל
כמוני גם אתה תוהה תשאל. —
תינוק למה זה תבכה?

זאב ד. מרגולין

סעיפים

גלגלי צרות יהמו — ירעשו
על אדמת שקט ודממה;
פעמוני תלאות יצלצלו — יבהילו
את חיי יושבי אדמה. . . .

עת יכסו עננים את שמי השמים
וצללים ארץ יאפילו;
עת השמש תסתתר וכוכבים — יאפו נגהם,
אז סעיפי לבי יבהילו.

מה אוהב הלילה עצבות—יגונות,
יעירו מחשכים סחרי געגועים,
הדלף שופך אפלות מרירות,
יסורים של נדוד, של גלות ענויים.

עת אשכב על המטה ופתוחים חלוני,
וצבאות השמים יראו;
אשתדל בכל כחי למצא את אדני
ושאלו על שנים חלפו.

על בנך ישראל אימתי תרחם,
בארצות הגולה יתגלגל;
את עמך ישראל, עד אנה תזניחם
בכפות האומות לחלחל.

וכנסת ישראל עד מתי תסבלי,
בין האומות כחך כלית.
אה! כוס היגונים שתית די,
היתן ה׳ את עמו לכלות?

למזרח אכסף — עיני נטויות
אל הר המוריה מקום מקדשך ;
לשוא אשתדל לעצר ברגשות
ולבי מבקש משכנך.

האמת ששמעתי כי הוא נחרב
במלחמת טיטוס ערך ;
האמת נהרס, נחרב,
ואלמנה שוממה השאירך.

ויהודי הנודד — מה תארך הגלות,
ואתה סובל יסורים אין קץ ;
שיריך נפסקו — תורתך בנדידות,
ואתה מחכה ומצפה לקץ.

גלגלי צרות יהמו ירעשו
על ארצות שאון ומהומה ;
פעמוני תלאות יצלצלו — יבהילו
את חיי יושבי אדמה.

ישעיהו רוזנמאן

דמשק מעל הר חרמון

(רשמי טיול)

עד עולם לא ימחה מזכרוני מראה העיר דמשק מעל ראש הר החרמון ! ככוכב בליל מעונן כן הבריקה העיר היפה והמהוללה הזאת אשר נגלתה אלי לפתע פתאם מעל ראש ההר הגבוה בכל הרי ארץ ישראל.

שני ימים ארכה העליה על הר החרמון. שני ימים רצופים טפסנו אל פסגתו המכוסה שלג עולמים ובכל אשר העפלנו לעלות, כן התרחבו האפקים, כן רבו ועצמו ההרים העמקים ומראות הטבע הנפלאים, אשר

נגלו והופיעו זה אחר זה: ככל אשר התרוממנו מעלה כן גדלה, התרחבה ויפתה הארץ הפרושה לרגלינו.

פעם פנינו דרומה ונעיף עינינו על עמק החולה הירק והרענן, על הרי הגליל העליון הגבוהים, על ים כנרת, על הרי הגליל התחתון: הר תבור, גבעת המורה ועד הרי הכרמל והרי שומרון הרחוקים מאד. פעם פנינו מערבה ונעיף עין על מטולה, כפר גלעד: תל חי, עמק הליטני, דרום הלבנון ועד ים התכלת הגדול והכחל ופעם לא שבעה עיננו מיפי הארץ בצפון מבקעת הלבנון הרחבה והפוריה ומרכסי הלבנון העצום והענקי המכוסה פה ושם שלג עולמים. כמעט כל הארץ בדרום, במערב ובצפון היתה פרושה לפנינו כמפה, רק עבר הירדן מזרחה הסתתר מעבר להר הגבוה והתנשא מעבר לפסגת החרמון ולא נראה לעין. בקצר רוח חכינו לרגע היקר אשר בו יגלו לעינינו הגולן, הבשן הארגב והרי החורן הרחוקים רחוקים.

ולפתע פתאם הנה בא רגע הפלאים הזה. בהרף עין ובמהירות הבזק נגלה מעבר לפסגה, אשר אליה הגענו, עבר הירדן מזרחה. כאלו במטה קסמים נברא עולם חדש, גדול ורחב מני ים, שם עמוק עמוק מתחתית ההר והלאה השתרעה ארץ מישור רחבה, ומתוכה צצו הרי געש גדולים וקטנים שפערו את לועותיהם ואמרו להקיא כבימי קדם אש נוראה על סביבם. בין הרי הגעש השתרעו עמקים פוריים ורעננים ובעמקים נצנצו והבריקו פלגים ונהרות עליזים ועקלקלים. פה ושם נראו כפרים וישובים לרב שקועים בתוך גנים ופרדסים יפים ומרהיבי עין. להתרגשותנו לא היה גבול. תרועות חדוה וגיל עד כדי טרוף הדעת התפרצו מפי כלנו.

„המזרח! המזרח!“ צעק האחד מרב התפעלות. „הבשן! הבשן! הבשן! הנה הבשן! הריע השני. והנה שם הרחק בקצה המזרח הרי החורן!“ צרח צריחות פרא שובב שבחבורתנו. „יחי עבר הירדן מזרחה! הידד! היד-ד־ד!“ הריעו כל המטילים יחד.

„ראו נא את המראה הנפלא, שם בקצה המישור! הלא זוהי העיר דמשק!“ קראתי אף אני בהתפעלות רבה.

„כן — דמשק! דמשק!“ הסכימו כל המטילים ויריעו עוד הפעם במקהלה.

כתינוקות היינו מרב חדוה, ונרקוד ונכרכר תחתינו. חפץ חפצנו לנפל איש על צוארי רעהו, לחבקו ולנשקו מרב אשר.

שעות רבות עמדנו נדהמים ומקסמים לפני העולם החדש שנברא בן רגע מעבר להר. שעות רבות סקרנו את מראות הטבע השונים

ומרהיבים את העין. אך יותר מכל המראות החדשים אשר ראיתי משך את עיני ולבי מראה סביבתי — העיר דמשק! שם הרחק בקצה המישור, מרגלי הר החרמון ועד גבול המדבר, השתטחה בקעה ירוקה ורעננה, המכוסה גנים ופרדסים לאין מספר; פה ושם הבהיקו ונצנצו אמנה ופרפר, שני נהרות דמשק הגדולים והמפורסמים, המתפרצים מרגלי החרמון, ומתוך חגורת הירק הגדולה והרחבה הזאת התנשאה ועמדה העיר דמשק על בתיה הגבוהים והלבנים, כעננה קלה וצחורה בשמי התכלת וכשמש בוכה וצוהלת מבין מפלשי העבים כן חייכה והיטיבה פנים העיר היפה והמהוללה הזאת שדמתה בעיני לאי פלאות בלב ים. עד עולם לא ימחה מזכרוני מראה העיר דמשק מראש הר החרמון!

צבי קפלן

בין השמשות

יום יום זורחת השמש, יום יום שוקעת השמש, ואין הלב מתעורר למחזה פלאים זה, כי רגילים אנו בהם ומביטים על זה כעל דבר מובן — מכאני. אין לבנו מתמלא גיל כשהשמש מופיעה בבקר ואין היגון חודר אל תוך נפשנו כשהחשך פורש את כנפיו השחורות על הארץ. בכל זאת לפעמים כשהיא שוקעת במערב אז איזה עצב טמיר מתגנב לתוך הלב; זהו רגש פחד מפני הלילה הבא. יראים אנו שלא מדעת את מלחמת האור והחושך, וזה גורם לנו רגשות עצובים.

גוססת השמש בין מפלשי העננים והיא כאלו נרתעת למראה התהום של חושך העומד לבלע אותה. מה נעימים לנו אז קרני השמש האחרונות! מתפתלות ומתלכדות הקרנים כשהן מבקשות איזו אחיזה בסבך או בענף כדי להצתמד אליהם, ובעזרתם להנצל מהתהום האכזר השואף ומושך אותן אל תוך מעמקיו וכאלו השמש וקרניה מבקשות רחמים על נפשן. . . . בדם ובאש נלחמת השמש עם התהום, וההתאבקות המרה הזאת חותמת את היום. —

החושך גבר, התהום בלע את השמש, התהום נצח אותה. . . .

אז מרגישים אנחנו את אפסותנו בעולם הזה, ובעל כרחנו מתחילים אנו לחלום על עולם אחר, שכולו אור ושכולו טוב. אנו משתוקקים אל עולם אחר שבו לא תהיה נפשנו לסלע המחלוקת בין האור והחושך, רחוק מהערבוביה והרעש הנקרא חיים. עולם שבו לא יהיה עוד מקום לקטטות המתפרצות על שאלות של מה בכך. עולם שבו תכלה נפשנו בכמיהה אל האור הנצחי. עולם אחר אנו מבקשים, ומאמינים כי שם שם במקום שירדה השמש שם נרד גם אנו, נרד אליה אל השמש הזורחת. . . .

שמואל פרידמאן

הספרות העברית

הספרות העברית לא פסקה עם חבור התנ"ך אלא נמשכה מאות בשנים אחרי כן עד זמננו, ועדין היא חיה ופוריה. וכשאנו מתבוננים בהשתלשלות הספרות מזמן כתבי הקודש עד עכשיו מוכרחים אנו לדון על כל תקופה ותקופה לבד. כי ספרותנו לא נוצרה במקום אחד כספרות העמים האחרים, כי אם במקומות שונים ובזמנים שונים. יותר קל לחלק אותה לתקופות שונות מלחלק ספרות אחרת, מפני שהיא פרי החיים וטבועה היא ברשמי מאורעותיהם. סבה אחרת להופעה זו היא שכל התקופות הספרותיות חלו באותו הזמן שמאורעות היסטוריות קרו, ועם כל חתימת תקופה היסטורית נחתמת גם כן תקופה ספרותית. למשל, בקורות היהודים בספרד במשך שנות 1000—1300 אנו נזכרים בספרות של אותו הזמן, וכך הלאה.

נסקר בקצרה את התקופות השונות בספרות העברית. מיד אחרי תקופת התנ"ך אנו באים אל תקופת התלמוד. ספרות ענקית התפתחה בתקופה זו ברוח התנ"ך. התלמוד נתחבר ברוח הצבור ואין בו משום השפעה מהתרבות המדינית. רוח עממי נושב גם בהלכותיו. תקופה זו נגמרת במאה העשירית עם סגירת הישיבות בבבל. תקופה זו העשירה את ספרותנו בהרבה מקצועות, ביחוד במקצועות ההלכה והאגדה. עכשיו התקופה השלישית.

בסוף תקופת התלמוד התחילה תנועה חדשה בעולם שהשפיעה הרבה על הספרות העברית, וזו היתה תנועת הערבים. כדאי לעמד במקצת על תנועה זו.

הערבים מתוך התלהבות דתית התפרצו מן המדבר וכבשו את אפריקה, ספרד וחלק של צרפת. הם הביאו אתם תרבות בנויה על זו של היונים, היא כללה מדעים שונים ומקצועות רוח אחרים, אפקים חדשים נתגלו לפני היהודים תושבי ספרד והם קלטו אל תוכם תרבות זו. כתוצאה מזו כל מהלך רעיונותיהם שנו ותקופה חדשה, ה„תקופה הספרדית", התחילה בספרות העברית. בכל מקצועות הספרות קמו אנשים שקנו להם שם עולם. בשירה קמו משוררים כמו שלמה אבן גבירול ורבי יהודה הלוי, שהשתמשו במשקל הערבי, משקל היתדות אשר הכנים דונש בן לברט, והשתמשו בו עד תקופת ההשכלה. הספרות של אותה התקופה שמשה מקור השפעה לכל המשוררים העברים עד הזמן הנוכחי. במדע קמו אנשים כסעדיה גאון, הרמב"ם ויצחק שלמה ישראלי. כל אחד מהם הצטין במקצועו. הרמב"ם עבד פרוש מדעי לתלמוד, וישראלי גרם בספריו המצוינים להתפתחות הרפואה. בפילוסופיה עסקו אנשים כמו ר׳ שלמה אבן גבירול, ר׳ דוד אלמקמץ, הרמב"ם, ור׳ יהודה הלוי. אנשים כמו ר׳ יהודה אבן חיוג ויונה אבן גנאח עבדו את הדקדוק העברי בצורה מדעית. ביחוד נעשה הרבה במקצוע הזה שלא היו לו דורשים מקודם. גם את המקצועות האחרים לא הזניחו והרבה אנשים גדולים קמו שהצטינו בספריהם על אסטרונומיה, חשבון ועוד. בצדק מכנים את התקופה ההיא בשם „תקופת הזהב" בדברי ימי ישראל, כי אין תקופה יותר עשירה מזו. אחרי התקופה הזאת לא נעשה כמעט כלום בספרות במשך ארבע מאות שנים ונדמה כאלו השקיעו את כל כחותיהם בתקופה הזאת.

במאה השמונה עשרה קמה הספרות עוד הפעם לתחיה. התחיה או ה„ריניסנס" התחילה באיטליה ועברה לגרמניה. באיטליה נמצאו הרבה מיהודי ספרד שהביאו אתם את תרבותם והשפיעו הרבה על יהודי איטליה. לאבי התקופה ההיא נוכל לחשב את ר׳ משה חיים לוצטו (רמח"ל), משורר נשגב, פילוסוף, בעל קבלה ודרמטיקן מן המין המודרני. חדושיו בשירה הם, ריטמוס חדש ומשקל חדש. כפי הנ"ל השתמשו היהודים בריטמוס ומשקל כבד של הערבים, והוא הסיר את הכבלים הקשים מהשירה. אבל הוא היה בודד בשדה הספרות ולא הרבה התענינו בחדושיו ונסיונותיו. עוד לא היה בזמנו קהל קוראים, והצבור בכלל התיחס באדישות אל ענינים ספרותיים. התחיה האמתית התחילה באמצע המאה השמונה עשרה בגרמניה, ומהזמן ההוא עד הזמן הנוכחי התפתחה והתרחבה עד שהיא כוללת כל המקצועות הספרותיים.

התקופה הראשונה של הספרות החדשה נקראה בשם „תקופת המאסף“, מפני שבזמן ההוא הופיע הירחון העברי הראשון ה„מאסף“. תומכי הירחון הזה היו תלמידי הפילוסוף העברי מנדלסון והפילוסוף הגרמני-היהודי שיינגייסט, והם שאפו לתחית השפה העברית. הרציונליזם שרר בכל תקפו בזמן ההוא וזרמים אי לאומיים התפרצו בעם. משה מנדלסון בעצמו אמר שהיהודים הם כתה דתית ולא עם. המחשבות האלה של רציונליות ואי לאומיות מצאו מקומן בספרות של התקופה ההיא, כי הסופרים התיחסו אל הכתיבה כאל דבר שעשועים וטפל ועל כן לא היה בה מקוריות. הסופרים שכחו כי יש להם מקור מצוין לכתיבה בעצם עמם והשתמשו במקורות זרים לרוחם, ועל כן אין ערך גדול לספרות שבתקופה זו.

התקופה שמיד אחרי זו מכונה בשם „תקופת ההשכלה“, אבל באמת היא רק מעין פרוזדור לתקופת ההשכלה האמתית שחלה בסוף המאה התשע עשרה. השם השכלה מראה על חכמה וידיעה, ומכיון שאנשי הזמן ההוא חשבו את עצמם לחכמים גדולים נשאר לתקופה הזאת השם „תקופת ההשכלה“. אותו הרוח שנשב בספרות של התקופה הקודמת נשב גם בספרות של התקופה הזו. מהספרות נדף רוח ה„טרקלינים“; אגודות בבתי היהודים העשירים שהתוכחו על ענינים ספרותיים ומדעיים, ומהם התפתחה השנאה למנהגי היהודים. האנשים האלה לא יצאו בגלוי נגד היהדות והתיחסו אליה עוד בסבלנות. בזה הם שונים מאנשי תקופת ההשכלה השניה שיצאו בגלוי נגד היהדות ובקשו להתבולל. מפני הסכסוכים האלה ביהדות הגרמנית לא יכלה השפה העברית להתקים זמן רב שם. גן כן המצב הכללי של היהודים היה בעוכריה כי יותר קל היה ליהודים לנהל את עסקיהם בשפת המדינה ועל כן נעתק המרכז העברי מגרמניה לגליציה. בגליציה היו שקועים עדיין בגיטו ולא הרגישו עוד צרך גדול ללמד שפת המדינה, כמו כן היו הרבה שפות שולטות שם ועל כן היתה קלה לשפה העברית למצא לה מהלכים בין היהודים. בכל התקופה ההיא לא נתחדש כמעט כלום בספרות. הרומן טרם בא והשירה לא השתחררה מהשפעת המאספים. רק במקצוע אחד חדשו, והוא „חכמת ישראל“ שצונץ הוא אביה. בשירה היו שני משוררים ראוים לשמם, והם אדם הכהן ובנו מיכ"ל, אבל הם היו רוסים.

לרוסיה הגיעה ההשכלה בזמן יותר מאוחר, והיא היתה גרמנית בתכונתה. הסבות לעובדה זו היו שונות: ראשית השפה היהודית שהיתה מעין גרמנית משובשת, היתה יותר קרובה ליהודי רוסיה מהשפה העברית.

ושנית, הגיעה להם ההשכלה דרך וילנה, ובווילנה היתה שוררת התרבות הגרמנית. רק באמצע המאה התשע עשרה התחילה הספרות הזאת ללבש צורות מקוריות. הספור התפתח שם והשירה לבשה צורה מיוחדת. גם במדע קמו אנשי מספר.

אבל ספרות התקופה ההיא לא השתחררה עוד מחבלי הגלות, והיא עוד נכנעת לה. אמנם קם משורר אחד עם שירה חדשה בפיו, אבל כל הספרות כלה נזונה עוד מהעבר הקרוב, המלא צעקות וענוים הפולחים את האויר. תקופה חדשה עם בשורה בפיה מתחילה עתה תחת שמי השמים הכחולים של ארץ-ישראל, תקופה זו עודה באבה, אבל פרותיה הראשונים מבטיחים הרבה.

ש. ליבוביץ

מ. ז. פייערברג

אף על פי שכל הסופרים השואפים לתת תשובה לכל שאלות החיים שוים במגמה, אין דרכיהם דומות זו לזו. כלם משתדלים להקל את חיי האדם, למשות אותו מתהום הספקות שהוא נשקע בו. מטרת כלם היא להורות את האדם איך להתנהג בעולם הזה באופן שהחיים לא יגרמו לו צער ותוגה, כי אם להפך, ימציאו לו מלא חפנים אשר. כלם שואפים להחליף את העולם המלא תלאות, תועבות ואון בעולם אחר אשר יהיה מלא צדק ומשפט. אבל הם נבדלים בהאמצעים שהם משתמשים בהם כדי להגיע אל התכלית. יש משליטים את השכל על הרגש ויש משליטים את הרגש על השכל.

הרגש של הסופרים מן המין הראשון רפה עד מאד ואין בכחם להתגבר על שכלם. שכלם מושל תמיד על רגשותיהם, אין דרך טובה או רעה בעיניהם כל זמן שלא נתפסו בשכלם. חסרה לכח הרגש שבהם התפתחות במדה הדרושה בילדותם. הדר הטבע ומאורעות מזעזעים בחייהם לא פעלו בנפשם הרבה ולא השאירו בהם רשם עמק. דמיונם לא הגביה עוף אצל שפת נהר בליל קיץ נעים בשעה שהלבנה טובלת במים. עצבות החיים וגעגועים טמירים של ההויה לא חדרו אל תוך רוחם. בקרבם לא נקלטו רשמי כל המקרים שנתהוו בילדותם. וכל ירושה מהעבר שלהם שתהא בכחה לקשר אותם לה לא נתקבלה. אנשים

כאלה כשהגיעו לזמן בגרות השכל ומתחילים לדרש ולחקר מה טוב יש בדרך הישנה, עוזבים אותה בנקל אם הם באים לידי מסקנה שאינה מספיקה את דרישות שכלם. אלה יכולים לשכח את העבר לגמרי ולבנות חייהם על יסודות חדשים לגמרי.

כנגדם עומדים בעלי הרגש. אלה מרגישים את הדרך הישרה אפילו בשעה שאין יכולים להשיגה בשכלם, על פי הרגש שכבר התפתח אצלם בילדותם. אצלם הרגש יושב על כסא המשפט ומה שהוא מחליט אין בכח השכל לסתור. מילדות עשירה ברשמים הם ניזונים גם בגדלותם. שמש באפק השמים, רוח קלה מנשבת, קמה מתפללת, ערב, ליל זרוע בכוכבים — כל אלו השאירו רשם עמק בלבם. דמיון עז להם וכל המקרים שנתהוו בחייהם נחרתו עמק בלבם. מזה יוצאה ילדות עשירה בשאיפות, תקוות, צער וגעגועים, עבר שדי כח בידו לקשר אותם אליו בחבלים שלא ינתקו. על אלה אין דרכם להזניח דרך ישנה, אפילו אם היא מלאה צער ועצבות ולא עוד אלא שהם מחבבים את העצבות. היא מלמדת אותם פרק בשירה. הספרים היותר חשובים בספרות העולם ספוגים בעצבות ונוצרו מעצבות כמו: דון קישוט, פאוסט, המלט. וכשהם מגיעים בזמן מן הזמנים לידי הכרה שהדרך הישנה אינה מוכשרה עוד ללכת בה אז שני היסודות המתנגדים הרגש וההכרה מוכרחים לבא לידי פשרה: התוצאה היא ריפורמה.

בין האחרונים תופס מקום הסופר הגאוני והמקורי, מ. ז. פייערברג. כל ימי חייו בלה בשלשה מקומות: בביתו, בחדר, ובבית המדרש הישן. כלם היו קן לאפל ועצבות. מחיים אחרים חוץ מעולמו לא ידע. הדר הטבע, תענוגים, חיים עליזים היו זרים לו. בשלשה המקומות הוא קנה לו שלשה חברים: עני, צער ופחד. בכל מקום שפנה בעולמו לווהו חבריו הנאמנים.

בביתו אמו מספרת לו מעשיות נפלאות המתארות את המלחמה הגדולה בין הקדושה והקליפה; מלחמה קשה וארכה של מאות שנים בין היהדות והחיים מחוצה לה. כל אלו משאירות רשם עמק בנפשו. נוראה נדמתה לו המלחמה, נוראים נדמו לו החיים, כשהיה מעלה על לבו שעל האדם החלש ללחם נגד כל התאוות העומדות עליו להוציא מן העולם. ובלילה על משכבו דמיונו מתאר לו את גבורי המעשיות עומדים לנגד עיניו כאלו הוא רואה את המלחמה המתלקחת עם כל אכזריותה.

כשגדל קצת הוא מבקר כבר בחדר. בזמן החפש הוא מבלה את

זמנו עם חבריו האהובים עליו. אלפי קרניה של השמש הזורחת מרמזות כאלו הן מזמינות אותו להנות מהדר הטבע. באותה שעה בא אביו עם המרה השחורה שלו וגוזל מאתו את תענוגו. הוא אומר: „אסור ליהודי להנות מהעולם הזה; כל יהודי צריך להיות איש צבא לה“, היהודי חייב במצות ומעשים טובים ולעבד את ה׳. זאת היא תכלית האדם; העולם הזה איננו כלום, העולם הוא רק כאכסניה, וצריכים לבלות בה ימים מועטים כדי להשיג חיים נצחיים, חיי עולם הבא. כמה ממררים הדברים האלה את חייו, הוא צעיר ועליו כבר להיות איש צבא.

בזמן מאוחר כשהגיע לבחרות אז הוא לומד בעצמו בפנה בודדה בבית המדרש. הוא בא כבר להבנה ברורה של המלים „איש צבא“. כל היום הוא כלוא בבית המדרש הישן והאפל, התרחק מהטבע, מהעולם היפה והצטמצם בתוך כתלי בית-המדרש. שם הוא מתבודד בפנה. ארון גדול מלא ספרים עתיקים עומד בבית המדרש והוא שקוע בהם. על דפיהם הוא שופך את כל נפשו. בהם הוא מוצא תנחומים ליסורי נפשו. פעם אחת, בעת שהיה שקוע ראשו ורובו בספר, חדרה קרן שמש אל פנתו. קרן-אור זו מקסימה אותו, הוא סוגר את הגמרא ויוצא החוצה. מה נעימה היא השמש עם פניה הצוהלים לכל, וכמה הוא משתוקק להנות מזהרה! הוא רוצה לנשם אויר צח. הוא חפץ להתענג על כל תענוגי החיים, לכל הפחות לשעה קלה. אבל ברגע זה עולים בזכרונו דברי אביו אשר ירדו אל חדרי לבו, ולמרות רצונו הוא חוזר לבית המדרש. הוא פותח את הגמרא ומתחיל שוב ללמד מתוך נעימה, הוא מתעמק בקושיות וסוגיות קשות. פתאם שירתו נפסקת. איזו נימה חדשה התחילה לנגן בלבו. כל ההרגשות הנרדמים בקרבו התעוררו. הוא מרגיש כי גורלו מר. מחשבות חדשות התחילו להתרוצץ במוחו. הוא מרים את ראשו ומתבונן על המקום שעליו לבלות בו כל ימי חלדו. אך כמה אפלות ועצבות שוררים בחדר: הכתלים העקומים והפנות החשכות מעוררים את מחשבותיו שהיו כבושות בלבו. עוד יותר השפיע עליו אלטר הבטלן. בו הוא רואה גם את גורלו הוא; בו הוא רואה את היהודי הגלותי המוצא תנחומים בד׳ אמות של הלכה, ואין לו שום קשר עם החיים חוץ לעולמו. הוא אינו משתתף בחקירות אוניברסליות; הוא איננו בורא ערכים חדשים ואינו נותן מאומה לעולם. מה נורא נדמה לו הבטלן הזה בזכרו שגם עליו להיות בטלן כמוהו. מדת הרחמים גוברת בו והוא מתמלא חמלה על גורלו של העם היהודי בכלל. אין

בפרט אלא מה שבכלל, זה העם הגולה, הנענה והנרדף שמחיצת ברזל נפסקה בינו ובין העולם!

פייערברג, משורר החיים, נמשך בחבלי קסם אל ספורי התנ"ך המלאים שירה. הוא אינו משבר את צמאונו בסוגיות הגמרא הקשות הרקות מכל שירה. משיכתו אחרי הספורים שבתנ"ך היא חידה גם בעיניו. אביו אמר לו שעוד מעט ויקבל סמיכה ועליו להקדיש את כל זמנו רק לגמרא ולהלכה, ולמה לו להתענין בספורי התנ"ך היפים לנערים אבל לא לבני גילו. אולם במדה שהוא קורא בספר התנ"ך הוא יותר כרוך אחריו. אחד הספורים שמשך יותר את לבו הוא זה של בת יפתח הגלעדי. ספור זה מגרה את כח דמיונו ורומז לגורלו. יפתח היה גם כן איש צבא; הוא נדר שהראשון שיצא לקראתו יהיה לקרבן לה׳. בתו היחידה יצאה ראשונה לקראתו. כמה שירה מוצא המשורר בבקשתה „לרדת בין ההרים ולבכות על נעוריה"! ברגע זה הוא נזכר שגורלו הוא יותר מר מגורלה. לה היתה מותר לכל הפחות לרדת בין ההרים ולבכות על נעוריה, אבל לו אָסור לעשות גם זאת...

אָנו רואים עד כמה העניק לו העבר בחזיונות, שאיפות, תקוות וגעגועים. עבר זה הוא הוא שמנע בעדו למצא תשובה לשאלתו „לאָן?" למצא פתרון בספרי ההשכלה אשר כל מגמתם היתה התבוללות לא יכל. לקלט אל תוכו את השכלתם של העמים ולהיות כמוהם לא היה באפשרותו. ובאותו ליל יום כפור שכבה את הנר ודמה שתקופה חדשה בחיים מתחילה לפניו ושבנקל יזניח את כל מה שהיה קדוש לו, הופיע לפניו העבר העשיר וחסם את הדרך בעדו. לנגד עיניו חולפות תמונות שונות: הוא ילד, הוא בחור כבר ויושב בפנתו המוקצעת בבית המדרש ושוחה בים התלמוד; הצללים שהקיפוהו אינם זזים ממנו. לא, אי אפשר לו לנתק את כל קשרי העבר, אבל אי אפשר לו כבר לחיות על פי הדרך הישנה. והשאלה „לאָן?" מנקרת במוחו. והתשובה שמצא לשאלתו היא: „מזרחה!" המזרח יענה את הכל. המזרח היה קודם המרכז של התרבות האנושית, כשנחרב לקח המערב את מקומו. אבל האם אירופה ראויה לשמש מרכז לתרבות בעת שהיא מלאה רציחות ועוות כל דין ומשפט; בעת שהחזק מציק, חומס ורוצח את החלש?

לא! עלינו לשוב למזרח ולפתח שם תרבות אחרת, התרבות של הנביאים, בנויה על צדק, משפט וחסד.

פייערברג לא עזב את היהדות. כי עולם אחר לא היה כדאי לו. פייערברג בעיקרו משורר, וכמשורר שאף להביע את רעיונותיו ורגשותיו

לפני אנשים שיבינו אותו. זה הוא טבע משורר מעולם. איוב, כאשר ראה שה׳ עזב אותו וכל האנשים רחקו ממנו, הם לא הבינו אותו והוא לא יכל להוכיח להם את צדקתו, אז הוא אומר: „מי יתן אפו ויכתבון מלי, מי יתן בספר ויחקו בעט ברזל ועפרת לעד בצור יחצבון.״ הוא חפיץ להשאיר בכתב דברי הוכחתו בעד הדורות הבאים אשר יהיו יותר מוכשרים להבינו ולראות את צדקו. פייערברג לא היה משורר שיזעזע כל הכחות הנסתרים בעולם; משורר שינגן על הנימים שבלב האנושיות.

החולם הליטאי לא כבש לו מקום בעולם חוץ מהיהדות, חוג השפעתו לא עבר את גבולי היהדות. אבל יותר מחשבון זה פעל עליו הרגש. יותר מדי היה ניזון מעברו. יותר מדי היה קשור אל סביבתו, אל ילדותו הרת הרגשות, אל שחרות חייו, זו החורתת רשמיו בעט ברזל, זו הכרוכה בו גם באורותיה וגם בשחור צלליה. משורר כפייערברג אינו פונה עורף לעמו, אינו בורח משדה המערכה.

א. גולד

הספר הושע

על ספר הושע, כמו על יתר ספרי הנביאים, נתרבו מפרשים הן מחכמינו והן מחכמי אומות העולם. יש תכונה אחת המשותפת לכלם והיא שאין חדושיהם מבוססים על ראיות חותכות שאין להשיב עליהן. הסבה לזו אני רואה בחשקם העז לגלות את הנסתרות ולהעמיד את הכל על הידוע. בחקירה זו של כתבי הקדש בהכרח שנפגשים בקשי, ומחשקם העז לחדש נאחזים בהשערות. זוהי גם, לפי דעתי, הסבה היותר חשובה לפרוד הדעות השורר בין החכמים במקצוע הזה. במאמר הזה אנסה להפיץ אור על שאלות אחדות שהחכמים נפרדים עליהן בדעותיהם.

מולדת הנביא. באיזה ארץ נולד הנביא? על שאלה זו עמדו כבר הרבה חכמים. לפי איולד (The History of Israel) הוא בא כנראה מגלעד, מפני שמצבת הושע, שלשם נוהרים הרבה עולי רגלים, מראים קרוב למקום ששם היתה מקודם מצפה שזו היא גלעד. אולם

יש קשי בדבר: בממלכת ישראל היו ערים אחדות שנקראו מצפה, כמו מצפה גלעד, רמת המצפה, ומצפה אחרת נזכרת אצל יפתח, „ויצעקו בני עמון ויחנו בגלעד ויאספו בני ישראל ויחנו במצפה" (י׳, י"ז), ופה מצפה אינה גלעד, ואם הכתוב מכון למצפה גלעד אז הוא כותב את שניהם (שופטים י"א, כ"ט). לפי הנוצרים הוא בא משבט יששכר (Encyclopedia Britannica). אולם כל אלו הן השערות קלושות, ועד שהארכיאולוגיה תביא ראיות חותכות מוטל הדבר בספק. ברור הוא שהושע נולד בממלכת הצפון, והראיות לזה הן: הנביא קרא שמות לשני בניו ולבתו שהיו סמלים לממלכת ישראל; את מלכה הוא קורא מלכנו (ז׳, ה׳); הוי יודע לספר על מקרים בודדים שקרו בערי ישראל (ה׳, א; ו׳, ח׳, ח׳; י„ י"ד); הוא מזכיר הרבה פעמים את הערים הראשיות בממלכת צפון ואינו מזכיר אף פעם את ירושלים; הוא יודע היטב את המצב השורר בארץ מכל צדדיו.

זמן פעלתו הנבואית. רבם של החכמים אינם ממשיכים אפילו את זמן פעלתו הנבואית עד זמן גלות החלק הצפוני על ידי תגלת פלאסר. לפי חכמים אחדים הוא נבא עד ראשית מלוכת חזקיהו. אחד מן הטעמים שהכריח את גרץ (Geschichte der Jüden, V. 2, Note 3) ליחס את כל הפרקים החל מד׳ להושע שני הוא שאי אפשר שימי נבואותיו יארכו יותר מחמשים שנה. אולם לפי הפסוק (י"ב, י"ב) נראה שגלות הגליל חלה בזמנו, ומה שהוא מזכיר עוד את הגליל כמו חלק מארץ ישראל הוא מפני שלא כל הפרקים נאמרו בזמן אחד. הוא מדבר על החורבן כעל מקרה קרוב, וזה אפשר רק אחרי גלות החלק הצפוני של הארץ. תרגום השבעים גורס „ויחדלו מעט ממשח מלך ושרים" במקום „ויחלו מעט ממשא מלך ושרים" (ח׳, י׳). הנוסחה הזו מתקבלת יותר על הלב, כי אין צרך לסרס פה את הפסוק. לפי הפסוק הזה המדבר באירוניה, החורבן היה כבר ממשמש ובא. אין לתמה על שהושע האריך הרבה ימים, שהרי הוא התחיל לנבא בהיותו עוד צעיר לימים שנשא עכשו אשה ואפשר היה לו להמשיך כ-33 שנה שעברו מהשנה האחרונה של מלכות ירבעם עד אחרי גלות הגליל. שהוא נבא בשנה האחרונה של ירבעם נראה מהפסוק „כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא" (א׳, ד׳).

תמוה בעיני איך בא איולד להנחה שהושע הוכרח לברח בעד נפשו אל יהודה.

לפי רנן (The History of Israel, V. 2) הושע היה הראשון

שמתח קו בין היהודים והנכרים, תעודת ישראל היא להיות לדוגמה לכל העמים (ט׳, א׳). אבל גם עמוס נגע בזה, „רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקד עליכם את כל עונותיכם" (ג׳, ב׳).

רנן סותר את עצמו בספרו. בפרקו על עמוס הוא אומר שבעמוס הגיעה הנבואה למדרגה היותר גבהה ושהנביאים שבאו אחריו לא חדשו כלום, ופה הוא אומר שהושע חדש את הרעיון על תעודת ישראל.

הנחמות בספר הושע. פרופיסור וו. ר. סמיט ב-Encyclopedia) (Britannica מהפך כבר את הקערה על פיה. לפי דעתו לא ראה הושע עתיד לעמו, הוא נבא לכליון חרוץ להפך מעמוס שנבא שהרשעים יאבדו והצדיקים ישארו (עמוס ט׳, ט"ו). אבל אם נקבל דעה זו אז הסמל הנבואי אינו עולה יפה. לנביא אהבה, מי שנכון תמיד למחל לאשתו הבוגדת, אי אפשר אחרת. מתוך התוכחות אנו רואים את לבו המלא צער על עמו הקשי ערף.

ולהויזן בספרו (Die Kleinen Propheten) הולך ומוחה כל מקום שנזכר בו יהודה. כנראה שהוא האמין שהיחוסים בין מלכות אפרים ויהודה היו דומים לאותם היחוסים שבין הגרמנים והצרפתים. הוא שכח שהיו הרבה קשרים שמשכו וקרבו אותם אלו לאלו, והיותר חשוב הוא שהנביאים בשתי הממלכות דברו בעד הדת המשותפת לכלם, פנו אל העבר בעת שהיו כלם חטיבה אחת. גם נביאנו מלא הערצה לתקופה שקדם לחלוקה והוא הולך וחוזר עליה. מלכות בית דוד היא הרצויה בעיני הנביא והוא יודע להעריך את ערכה. היהודים אינם ראוים לה בעת שהם שקועים בעבודת האלילים ורק כאשר יתנערו מהתרבות הנכרית יתאחדו תחת מלכות בית דוד (ג׳, ה׳).

הוספות אחרות לספר הושע. לבד מפרקי הנחמות ישנם עוד פרקים, לפי דעת החוקרים, שנוספו מידי זרים לספר. לפי גרץ שיכים שלשה הפרקים הראשונים להושע ראשון והשאר להושע שני. הוא נושע מזה שסגנון שלשת הפרקים הוא סמבולי והאחרונים משוללים כל זכר לזה; בראשונים הסגנון הוא יותר שוטף, האחרונים עשירים במשלים ודלוגים בין ענין לענין. לפי ה- Religious Encyclopedia לא כתב הושע את הפרק ג׳ מפני הטעמים האלה: הבדל גדול נכר בסגנון של פרק א׳ וג׳; התחלפות הגופים, בא׳ משתמש הנביא בגוף שלישי ובג׳ בגוף ראשון.

אולם אין הראיות האלו עומדות כנגד הבקרת. לא רק שאין שני נביאים מנבאים בסגנון אחד אלא גם נביא אחד אינו מנבא תדיר

בסגנון אחר. הסגנון הוא האדם, ועל כן הוא עלול לקבל צורות חדשות לפי התפתחותו ולפי שנותיו של האדם. אין סגנונו של האדם בנערותו דומה לזה שבזקנותו. בנערותו הוא מלא כח עלומים והמלאך של דמיון וקלות מרחף עליו — בזקנותו כשכחותיו הולכים ואפסים נעשה הסגנון כבד ועשיר הוא עם בטוים קשים הצורמים את האזן. ועל כן שיטת גרץ ואלה הנוהרים אחריו אין לה על מה לתמך.

מ„בקרת המקרא" של שפינוזא והילך מחזיקים חוקרי התנ"ך בכלל שאם הנביא משתמש בגופים שונים ראיה היא שהוא לא כתב את כל הספר. אבל אנו מוצאים שבתקופה העתיקה השתמשו המחברים חליפות בגופים, וגם התנ"ך עשיר בדוגמאות כאלו שהנביא משתמש פעם בגוף שלישי ופעם בגוף ראשון, כמו ישעיהו ו׳, י"ז. ביחוד עשיר ספר ירמיהו בדוגמאות כאלה, ושם ברוך מעיד על עצמו שהוא כתב כל הדברים האלה מפי ירמיהו, „ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו" (ירמיהו ל"ו, י"ח), ומזו שהם לא השגיחו בזה.

לפי זה אי אפשר לבנות בנין על יסוד רעוע כזה. אי אפשר על סמך של שתי ההוכחות האלה לפסל פרקים אחדים מספר. להוכיח שפרק אחד הוא נוסף אפשר רק על פי האופנים האלה: אם הנבואה מוסבת על תקופה רחוקה; ואם בסגנון נכרים השפעת אותן השפות שהיהודים התקרבו להן בתקופה יותר מאוחרה.

לפי הד"ר קלויזנר הושע הוא הראשון שהתנגד לעגלים, אולם אנו מוצאים שעמוס הטיף כבר נגדם (ג׳, י"ד; ד׳, ד׳; ה׳, ה׳; ח׳, י"ד), אבל הושע יצא בדברים יותר חריפים נגדם.

לפי ש. ל. גורדון התפתחה הנבואה כל כך בזמן הושע עד שהוא התנגד כבר לשפיכות דמים אפילו בשביל מטרה טובה. הוא סומך על הפסוק „ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא" (א׳, ד׳). אינני רואה צרך ליתן פרוש חדש לפסוק על שהנוצרים אחרי כן קבלו תורה זו „המטרה מקדשת את האמצעים". הושע נבא על מפלת בית יהוא על שהם השתמשו באמצעים רעים, הוא שפך הרבה דם ביזרעאל בעת עלותו על כסא המלוכה, ולא היטיבו את דרכם מדרך בית אחאב ועל כן לא מלאו את חובתם. אם הנבואה בחרה ביהוא להיות „מטה הזעם" הרי קותה שהוא יעשה מהפכה בחיי העם. הוא יבער אחרי הפלחן האלילי ויוציא חקים בנויים על הצדק.

אם נסכים לגורדון יש קשי בדבר, האם יתנגד נביא אחד לשני!

ועוד הרי יש ראיות טופחות על הפנים: אחיה השילני נבא על השמדת בית ירבעם ובעשא מלא את דבריו, יהוא בן חנני נבא על מפלת בית בעשא אבל לא מפני שהוא שפך דם בזה שהשמיד את בית ירבעם אלא מפני „ותלך בדרך ירבעם ותחטיא את עמי ישראל להכעיסני בחטאתם“ (מלכים ט"ז, ב'). וכך אין נזכר בנ"ך את הטבח שערך זמרי על בית בעשא בתור חטא. מחבר ספר מלכים מצדיק על זמרי את ענשו מפני „על חטאתיו אשר חטא לעשות הרע בעיני ה' ללכת בדרך ירבעם ובחטאתו אשר עשה להחטיא את ישראל“ (ט"ז, י"ט). ועוד תמוה על שעמוס, הקיצוני בדרישת הצדק, אינו מזכיר בין פשעי ישראל חטא זה.

יעקב גלנטר

דיני הכשרות בעיור המדע

חזיון נפרץ הוא לראות אנשים המתיחסים בביטול לדיני הכשרות. „מה זאת לכם,“ — יתמהו, — „הלא הם דינים מימי קדם שכבר עבר עליהם כלח, הם שרידים מהמנהגים הקדומים שנתקדשו על ידי הדת. במאמר הזה אשתדל להוכיח את השגיאה המוטעת שיש בהשקפה זו. בתור מבוא רוצה אני להקדים שדיני הכשרות הם מיוסדים בחוקי הגינה. הם אולי נתקדשו על ידי הדת רדי לתת יותר תקף להם. הרמב"ם במשנה תורה, ספר המדע, הלכות דיעות פ"ד, אומר: „הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת ה' והוא חולה, לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המברין והמחלימים.“ „וחי בהם“ כתוב, ולא „שימות בהם“, ועל כן פרשה הדת את כנפיה על הדינים הנוגעים לבריאות האדם. עכשיו נראה על החשיבות שיש בדינים האלו.

הכמיה מלמדת שבחלב נמצאים אלבומים ממין אחד הנקראים „כסין“. הכסין חשוב מאד מפני שהחיים תלוים בו. אלבומים נמצאים גם בכל החיות, אבל הם דורשים זמן יותר ארך לעכלם והתאמצות יותר מרבה מהקיבה. לפיכך כל מאכלי החלב והחלב בעצמו הם יותר קלים לעכל ממאכלי בשר. מאכלי בשר, על כן, מעמיסים עול על הקיבה וזה יכל לגרם במשך הזמן לאי התעכלות ולהגדלת הקיבה.

אסור לאכל בשר הגמל מפני שהבשר הזה נרקב מהרה והרבה בכטריה מתרבים בו. בעד אותו הטעם אסור לאכל בשר השפן.

אין שום חיה בסוג של המכרסמים (rodents) אשר בשרה יותר קשה לעכל מבשר הארנבת. העכבר גם כן ממשפחת המכרסמים הוא, הגורם למגפת הבובניק (bubonic). הכינים אשר אוכלים ממשפחה זו של החיות מתים לאלפים בלי רחמים.

החזיר הוא הגורם לאחת המחלות היותר מסוכנות הנקראה טריקנים (trichinosis) מקורה הוא בתולעת (tapeworm) הנמצא בעבר, כמו כן אין לנו לשכח במחלת (hog cholera). אסור לנו לאכל בשר הדגים אשר אין להם סנפיר וקשקשת כי הסנפירים והקשקשת אינם נותנים לחלאה לחדר אל תוך חורי העור (pores). לפי הרופאים, הצדפה (oyster) מביאה את הקדחת הנודעה בשם (typhoid fever).

עכשיו בעולם של הצפרים אסור לנו לאכל את בשר הנשר, הפרס, הכוס, הינשוף וגו'. כל הצפרים האלה הם אוכלי בשר. על פי חקי הטבע, האדם מתפרנס מצמחים ואם הוא אוכל צפור שמפרנסת את עצמה מבשר אז זהו מתנגד לחקי הטבע וסופו לקבל את ענשו. אסור לאכל גם כן מבשר בת היענה (ostrich) כי העוף הזה אינו מבדיל באכילתו בין שרץ וחתיכת גפרית. את השרצים והרמש (reptile) אוכלים רק הפראים הגרים באזור החם, אבל אל תשכחו שבהשכלה הם עומדים במדרגה נמוכה מאד, וכמו השכלתם כך גם אכילתם. אסור לנו לאכל את הצב (tortoise) השבלול (snail) סרטן הים (crab) ועוד ממין זה, כי תחת עורם נסתרים הרבה חידקים ממינים שונים אשר גורמים מות לאוכליהם.

„לא תאכלו כל נבלה" כתוב בחומש, וגם השכל גורם כך. בגוף החיה המתה וכן גם בגוף האיש המת מתרבים הרבה בכטריה והאדם האוכל אותם הרי הוא מעמיד את עצמו בסכנה.

„לא תאכלו דם" גם זהו דין הגינה, כי רב הבכטריה הגורמים מחלות נמצאות בדם. כל המחלות העוברות בירושה מאב לבן עוברות על ידי הדם.

עכשיו על השחיטה. עצב (nerve) אחד נמצא בחור הרביעי (ventricle) של המוח והוא נקרא „העצב הנודד" (the wandering nerve) מפני שהוא מתפשט להרבה שרשים. העצב הזה מפקד על אברי הנשימה וכל תפקידם של אברי העכול, כמו כן על פעולת הלב

(cardiac action) . ואם העצב הזה נזק, אז הלב אינו יכול למלא את תפקידו כראוי. ואם העצב הוא נחתך אז פעולת הלב פוסקת. כל זה נעשה בעת שהבהמה נופלת בתהום הנשיה. החלק היותר חשוב מהעצב הזה נמצא בקנה הושט (gullet) . במקום הזה נמצאים שני עורקים (arteries) ואם אחד מהם נחתך, אז העצב מתפרד תיכף אזי המות הוא הכרחי. ואם חלף ממלא את התפקיד הזה, אז הבהמה תפל תיכף לתהום הנשיה ותמות. אם הבהמה נשחטת באופן זה, אז רב הדם נאבד ומן הנמנע הוא שיעשה רגבים ויהרעל את הגוף. על כן אין שום אכזריות וענוים בשחיטה, כי הבהמה נופלת תיכף בתהום הנשיה.

לבדיקה יש ערך רב בהגינה. אחת מן המחלות היותר מסוכנות היא מחלת השחפת (tuberculosis) ומקורה היא בחידקים (germs) בכליות הריאה (lungs) ועל כן אנו בודקים את הריאה לראות אם נקיה היא מחידקים, ואם לא היא טרפה.

במאמר הזה השתדלתי להראות על חשיבותם של דיני הכשרות מצד ההגינה, ואם היהודים ישמרו את הדינים האלה ויתענינו בהתגוששות אז בודאי שהם יהיו לעם שיעמוד על המדרגה היותר גבהה בבריאות.

יוסף לוין

קוראים וספרים

את הקוראים אפשר לחלק בנוגע להתיחסותם אל הקריאה בספרים לשני סוגים. לסוג אחד שייכים אלה המתיחסים אל הקריאה כאל דבר שעשועים. אדם יושב בטל, אין לו מה לעשות, הוא עומד ולוקח ספר כדי להפיג את שעמום הבטלה. כידוע הבטלה היא אם כל חטאת. וכן מעיף הוא בעיניו על השורות, מעלעל את הדפים עד שגומר את הספר, מחליף אותו וקורא באחר בלי שום תכלית ובלי שום מטרה. ואם נשאלהו מה מצאת בספר, איזו תועלת מביאה הקריאה בעדך? יענה ויאמר: אין לי שום תועלת בזה, קורא אני סתם בלי שום מטרה. לפעמים יתאונן ויבא בתרעומות כי הספר אינו משביע רצונו ואינו מוצא בו טעם. והכל משום שלא התעמק בקריאתו ולא עמד על ענינה. אולם יש סוג אחר של בעלי רגש, בעלי מחשבה המתיחסים אל הקריאה

באופן אחר לגמרי. הם חודרים ומתעמקים לתוך דברי הספר כדי למצא את כונת המחבר, ואפילו אם הם נראים לו לכאורה כדברים של מה בכך. הם מגיעים לאיזה סוד כמוס אשר היה מכוסה מהם תחילה. הם מוצאים רעיון נעלה בספר המגלה לפניהם מגרעות בחייהם הם ומשתדלים להסירן. העיקר הוא שהעיון בקריאה מביא האדם למדרגת השתלמות יותר גבהה.

כחוט השערה היה ביני ובין הסוג הראשון כשנזדמן לידי פעם אחת ספר אחד מכתבי ברנר ובהתחלתי לקרא אחד מספוריו. שם הספור הוא „פעמים". בשום אופן לא יכלתי להבין את כונת המחבר בכתיבת הספר. זמן רב הייתי שקוע במחשבות וכמעט שנואשתי לפתר את שאלתו, אך מחשבה אחת עלתה וזרזה אותי. הלא גם ברנר רק בן אדם הוא בן גילי ובן מיני ומדבר בלשון בני אדם ועל פי מחשבות שלא נתנו למלאכי השי"ת. בוראי יש רעיון בדבריו שאם קשה לתפס בתחילתו יש לעמד עליו בסופו. כך חשבתי, ואחרי התעמקתי בספור באתי לידי מסקנא — יגעתי ומצאתי!

תכן הספור כך הוא: איש בעל זקן מגדל ופיאות ארכות אשר אנשים קוראים לו בשם רבי, יושב לו בחדר צר ואפל בראש השלחן ומסביב לו כעשרים או כשלשים תלמיד. בחדר זה אשר אי אפשר לנשם מעט אויר יושבים הם מבקר עד ערב כמו נדבקים אל הספסלים, ורצועה משגיחה עליהם שלא יסירו ח"ו את עיניהם מספריהם אף לרגע. הם מתגעגים לצאת החוצה מעט להתענג על הדר הטבע, אבל הרבי אוסר לבטל את הזמן, הלא הוא לוקח כסף מהוריהם. לא איכפת לו אם ידעו או לא ידעו את למודיהם, אבל חק הוא ולא יעבר שנערים צריכים לשבת בחדר. ואם יקרה מקרה שנער מעיז לבקש רשות מאת הרבי לצאת החוצה אז הרצועה מראה את כחה עד שהנער נעשה כאלם. לעתים תכופות נופלת תרדמה על הרבי באמצע הלמודים, אבל גם אז אינו נותן מנוחה לתלמידיו, משרתו הנכבדה עוברת אל הרבנית והיא משתמשת בהם לצרכיה. כך הנערים כלואים כל היום בחדר ומתגעגים למקרה מאשר כזה שעל ידו ישתחררו לפחות ליום אחד מבית כלאם. ואם על פי איזה מקרה הרשה הרבי לאיזה תלמיד ללכת הביתה, אז מתקנאים בו חבריו כאילו העולם כלו כדאי הוא רק לו. וכך עוברים הימים בגעגועים אל ימי חפש, כי אין מתענינים בלמודים והחדר גוזל רק הנער ושמחת החיים. המחבר מוסיף לתאר אנשים בלתי מוכשרים לעבודת חנוך נעשים למחנכים, ומבליט הוא את השפעת הרבי על

תלמידיו. אלה כשהם באים לידי בגרותם הם ערומים מדעת, כי מעולם לא למדו. וכך מראה לנו המחבר את הדרך הרעה של חנוך הבנים. לכאורה היה נדמה לי שהמחבר טופל אשמות ורק את הרע הוא מוצא בנו. אבל כשהתעמקתי בו, נוכחתי שהוא מגנה רק על מנת לתקן. בספור הזה המחבר מראה את המצב הרע המתקיים בחנוך ושמחנכים בלתי מוכשרים לעבודתם מביאים רק תקלה לעולם. רק אנשים אשר ספגו אל תוכם את הידיעות הנחוצות בדרכי החנוך רשאים לעסק במקצוע זה. החנוך של הנער הוא היסוד של הבוגר, אם היסוד רעוע אז כל הבנין נופל. ההורים אינם צריכים להשלות את נפשם לחשב רק בזה שיוצאים את ידי חובת „ולמדתם את בניכם" בזה ששולחים את בניהם ללמד בכל מקום שהוא. ביחס כזה הם משפילים את כבוד התורה וגורמים רעה לעצמם, לבניהם ולעמם. על כן כל אב חייב למסור את חנוך בנו לידי איש אשר הוא בטוח בו שהוא יודע את מקצועו וראוי למשמרתו.

מ. ח. קמינצקי

כחו של בטחון

עובדא היה בחד בר נש דהוה קא רדי, געת חדא תורתיה. עבר עלוי חד ערבי אמר ליה, מה את? אמר ליה, יהודאי. אמר ליה, שרי תורך ושרי פדנך. אמר ליה, למה? אמר ליה, בית מקדשהון דיהודאי חרב. אמר ליה, ומנא ידעת? אמר ליה ידעית מן געייתא דתורך. עד דהוה עסוק עמה, געת זימנא אחריתי. אמר ליה, אסור תורך ואסור פדנך, דאתיי ליה פריקהון דיהודאי. אמר ליה, ומה שמיה? אמר ליה, מנחם. ואבוי מה שמיה? אמר ליה חזקיה. וכו', וכו', וכו'.

(מדרש איכה רבתי, א—ט"ז).

בית המקדש בלהבות אש. חוצות העיר ההומיה והעליזה, ירושלם, מלאות ברבבות אלפי חללי חרב. בני ציון היקרים המסולאים בפז נשחטו בידי האויב הנורא ביום הנורא. אל הסלע נופצו ילדי ישראל והרותיו

רוטשו. נהרי נחלי דם שטפו...

יום שואה ומשואה לעם ישראל בגי החזיון. פעמים נפלה עטרת ראשו ביום זה. זה היום אשר בו נאסף כבוד האומה הישראלית ומאז הם נודדים בגוים מבלי אשר ימצאו מנוח לכף רגלם העיפה.

והנה, ביום נורא זה, יום בו נגדעה קרן ישראל והעם באו עד המשבר אז, צץ ציץ הגאולה. שלחה השמש קרן אור תקוה ותנחומים לעם ישראל. כי ביום זה נולד המשיח.

ומנחם שמו!

בתוך חשכת החרבן הבריק ברק הגאולה!

ואין זאת אגדה, — ואם היא אגדה, אז היא גופה תוכיח את סוד קיום עמנו. כי העם אשר יכול היה ברגע יאושו הנורא, עת סר אליו כבר מר המות, לראות את הולדת משיחו, — עם כזה הוא בעל כח, וחיה יחיה לעולם.

זאת היא נחמתו של עם ישראל ובטחונו אשר לא יעזבוהו גם ביום המר והנמהר — יום חורבן שני בתי מקדשו.

כן, עם ישראל, רק עם ישראל יוכל לבכות מתוך שמחה ולשחוק מתוך דמעה, אבל ותוגה.

עמים רבים היו על פני האדמה. שכורת הנצחון היתה רומא, יון, אשור, ועל כלם עברה כוס התרעלה. אבל במה נחשב חרבנם הם לחרבן עמנו האומלל? ובכל זה הם אבדו ועם ישראל חי!

פתחו נא את ספר קורות עמנו ותראו כי הנה כל דף ודף רטוב דם — דם עמנו אשר הרגו ונשחטו ונשרפו מיום חורבן הבית עד היום הזה. שמו נא את לבכם לאופן מפלת ישראל אשר שמחו שובינו שוללינו. כאריות רעבים וכזאבים שוקקים לטרף התנפלו עלינו, את עורנו פשטו מעלינו, ואת עצמותינו גרמו, לא ידעו רחם! והנה העמים האלה עברו ובטלו מן העולם, ועם ישראל חי ועוד מלא הוא כח עלומים והוא הולך ומחדש כנשר נעוריו. ובמה כחו גדול? מדוע? הוה אומר, התקוה! כי ביום החרבן נולד המשיח. כלומר בעת עמדו על פי השאול — ההרס והחרבן, — לא התיאש היהודי.

אדון הנביאים עומד על פתח אהלו ובקול חוצב להבות משמיע הוא את דברי התוכחה האיומה, ובכל זה, בתוך דפי תוכחתו, משמיע

הוא לנו בבטחון גמור ומחלט: „ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם!"

עת נשמע קול ברמה, נהי בכי תמרורי רחל על גלות בניה, נבקעו השמים וקול יוצא ומכריז: „מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, ויש תקוה!"...

מאמין הוא, מקוה הוא, בטוח הוא, עם ישראל כי יעבור זעם, ויגיעו ויבואו הימים הטובים, אשר עם ישראל מקוה להם. ומי לנו יותר נואש מכל תקוה כירמיה, אשר היה עד ראיה לשבר עמנו האנוש, ובכל זאת, בתוך קינותיו ומבין דמעותיו החמות אשר יומם ולילה תרדנה מבלי הפוגות, יציץ ברק הנחמה: „ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד."

כה חזקה היתה תקותו של ירמיהו אשר בעיניו ראה את השוד והשבר אשר כתומם באו על עמו האהוב לו, עד אשר קם והבטיח כי יבנו ערים בירושלם, ונטעו כרמים, ושתו את יינם.

ור' עקיבא!

ר' עקיבא וחביריו מטילים בין החרבות ורואים שועלים מתהלכים על הר הבית, מקום שם התנוסס לתפארה המקדש מלפנים. ובשעה שחבריו גועים בבכי רבי עקיבא מצחק, כי מאמין הוא כי כשם שנתקימו דברי התוכחה של הנביאים ככה יתקימו דברי הנחמה, כי עוד ישבו זקנים וזקנות בחוצות ירושלם מרוב ימים.

זאת היא התקוה אשר קננה בלבות היהודים ואשר הוציאה אותם ממחשכים מאז ועד עתה.

בבטחון חיו היהודים, ותוחלתם לא נכזבה. מכל צרותיהם יצאו היהודים שלמים.

זהו בטחונו ותקותו, אשר לא יעזבהו לעולם, וזהו יסוד קיומו.

חיים אפשטיין

מכתב לחברים בדעה

כשאנו סוקרים את דברי ימי העולם אנו מוצאים הרבה גבורים שעשו רושם גדול בזמנם ואשר פעלו לטובת האנושיות בכלל. ואף על פי שהם מתו זה זמן רב ולא נשאר דבר מהם, זכרונותיהם עוד שקועים במחנו למצבת זכרון עולמית. ובאמת ראויים הם לשם העולמי שקנו להם, כי כל אחד מהם הוא אישיות נפלאה שרק לפעמים תופיע על „במת החיים", אחדים נתעלו לגדולה בחרפם נפשם על שדי קטל, באותו הזמן שאחרים הצטינו, ונשארו לזכרון בהשתתפותם בעולם המדע, האומנות, מוסר וצדק.

לנו, לעם ישראל, כליתר העמים, היו גם כן גבורים — עמודי אש שהאירו לא רק לעם ישראל בפרט כי אם גם לעולם החצוני. הגבורים האלו נתקדשו אצלנו ונשארו וישארו לזכר עולם כל זמן שהעם הישראלי וההיסטוריה שלנו יתקימו. לסמל מהגבורים ההם אפשר לנו לקחת את החשמונאים. בזמן שעם ישראל היה עומד בסכנה גדולה להרס, כשקמו אויבים גדולים מבחוץ ועוד יותר גדולים מבפנים, כשתורת ישראל ודתו כמעט נשכחו ונשמדו קמו הגבורים האלה, ואף על פי שמעטים במספר ודלים בכחות היו, גרשו את האויבים, פנו את הארץ מהמורדים הפנימיים — המתיוונים, ועוד הפעם העלו את עם ישראל לגדולה. המעטים והדלים האלו לא הביטו ולא פחדו על זה שהם „כטפה בים" נגד היונים העצומים, כי אם על ידי בטחון בה׳ ואומץ רוח נפשי התנפלו על אויביהם ובקריאת „מי לה׳ אלי" נצחו את אחד הנצחונות הכי גדולים ליהודים. אלה הם סמלי הגבורה של ישראל. אותם נוכל להעמיד ראשונה בין גבורי הרוח של עמנו.

אולם החשמונאים עשו את חלקם והצילו את עמם בזמנם, אבל אך נהפוך דפים אחדים בספר ההיסטוריה שלנו ושוב אנו מוצאים את הנשר הרומי תוקע את צפרניו החדות בלב בת יהודה הרכה והענוגה. הוא מפזר את אצילי ישראל לארבע כנפות הארץ ואת העם לעיר וארץ שלא ידעו את שפתה ולשונה. בית-מקדשם, המרכז שלהם במשך מאות בשנים, נלקח מהם והם נשארו כשיות תועות בינות זאבים, „שבעים האומות". ועד היום הננו נמצאים עוד באותו המצב הנורא, אם לא באותה מדה כמקודם, ודאי במדה דומה ונוראה כמוה. אויבים רבים

פנימיים קמו לנו תחת האויבים החצוניים שאף הם אינם שותקים. האויבים הפנימיים אלה הם היותר מסוכנים לנו. כבר הם קולעים ישר אל דתנו, תורתנו, לאומנו וכל הקדוש לנו. ועוד הפעם עולה השאלה עוד ביותר תוקף, האם אין אנו זקוקים עכשיו עוד יותר לכתה חשמונאית מסוג זה, ואולי עוד יותר אמיצים? כן: — צרך גדול יש לנו לגבורים אשר עוד פעם יפנו את המחנה הפנימי מכל הטמאים שאינם שייכים שם, גבורים שעוד פעם ירימו את דגל היהדות והלאומיות. ואין עלינו לאמר נואש, לא אלמן ישראל, עוד יש לנו אנשים היכולים לשמש לנו בתור גבורים ומורי דרך ולהוליכנו ישר אל מטרתנו. ואלה הם אשר אותם אני מכנה בשם החלוצים המודרניים שלנו.

החלוצים המודרניים הרוחניים שלנו הם אלה שקדשיה של האומה קרובים אל לבותיהם והשואפים ועוזרים בבנין ארצנו, שפתנו וספרותנו. אף על פי שרק מעטי מספר נמצאים עדיין בינינו שבהם נוכל למצא את כל המדות האלה, בכל זאת אל נתיאש. נקוה שעוד בזמן קצר יתרבה מספרם, וכי הכחות המפוזרים עוד יתאחדו ויהיו לאחד. חזיון נוכחי המעיד על המצב הזה הם „חלוצינו הגשמיים" העוזבים את קרוביהם ועשרם ובאים לעזור בבנין ארצנו — מולדת השפה העברית וספרותה. גם אלה נכללים תחת השם החלוצים הרוחניים של זמננו.

ואנו תלמידי בית מדרש למורים והישיבות גם אנחנו זכינו להיות מחוג החלוצים המודרניים. עלינו הוטלה חובה עוד יותר גדולה וחשובה, והיא — מלחמת הרוח. עלינו לטהר ולהלחם בגלוי נגד אלה הפוסחים על שני הסעיפים ואשר על ידיהם נסחפים רבים מאתנו עם הזרם שקשה להם להסג אחרי כן. אנחנו שקבלנו חנוך דתי בשפתנו אנו היודעים ומבינים להעריך כראוי את כל מצוה, מנהג, ודרך מהיהודים המבינים את יופי וזכות השפה העברית, עלינו לצאת ולהראות על הטעות הגדולה שרבים מאתנו הושפעו ממנה: כי נוכל לבנות את ארצנו רק באחת מיסודותינו החזקים — דתיות ולאומיות. צריכים אנו לפקוח את עיני בני עמנו לדעת ולהבין שרק בזמן שיונח היסוד משניהם רק אז נוכל לבנות בנין חזק ובסים. רק אז נוכל להצליח בעבודתנו למשך את ה„שיות הנדחות" אל מחננו.

משה לוין

חלום החיים

הה, מה אהבתיך לילה, אותך עם צלליך השחורים המטפסים והמרקדים על כתלי חדרי הצר והנמוך. נעימה לי השעה הזאת, יקרה היא לי וחביבה עלי מכל שאר שעותי. הלילה השחור פורש את כנפיו ומליט בשחור לצֵאת כל היקום, הכל ספוג דמי, הכל נח — אז.

יושב אני לי בדד תפוש ברוב שרעפי בקרבי וחושב ורוקם לי את חלומותי, חלומות נעורי. עולים לפני זכרונות ימי נעורים, — שורות של שנים שעברו ונעלמו ממני ימי ילדותי. ימי בחרותי עם כל גוניהם החצוניים והפנימיים כלולים ובלולים שוקעים חוזרים ועולים. ספוגים הם תמימות חן והדר עלומים! ולא מחמת הראשונים ההם היו ימים של טובה ושל אשר; להפך, הלא שתיתי מכוס התרעלה שלהם עוד בשחר ימי ילדותי, ומדוע זה ינעמו לי כל כך זכרונותיהם?

אין אני מבין, אין אני יודע, — מרגיש אני רק שבימים ההם היתי טהור, נקי ותמים. העניות לא העבירתני על דעתי...

צללי הכתלים עולים, עולים ויורדים. נרי הקטן הדולק על השלחן לפני דועך, גוסס. שלהבתו חורדת, עולה ויורדת, דומעת ושוקעת... ובחדרי שוררת דממה דקה, וגם כל הטבע שמסבבת אותנו גם היא אחוזה בצפרני הלילה ומשתעבדת לרצונו...

על הכל מסביבי השלך הם כאלו גם הם כבר נלאו מהרעש התדירי הסובבת ביום, ורוצים להנפש מעט ולהתיחד עם הדממה בחשכת הלילה. מתאמץ אני להבליג על חבלי השנה האוחזים את עיני, אבל לאט לאט גוברת היא עלי, — אני נרדם, ואני חולם:

נמצאתי ביער גדול ומסובך, האילנות גבוהים, ואני נודד ממקום למקום ומבקש דרך... מבקש מוצא... ואין דרך, אין מוצא. כל מה שאני נכנס יותר לתוך עמקי היער אין אני מוצא דרכי, תועה אני, אובד ביער. הגיעה בין הערבים, הלילה הולך ומקרב. הלילה בא ודממה גדולה ביער. הכל נם. העצים גם הם ינומו את שנתם הערבה כשהם מתנועעים מתוך שנה ודובבים ברמטת הלילה. רעדה וחלחלה יאחזוני בראותי כמה בדד וגלמוד הנני נמצא פה במקום השומם הזה. והנה גם הרעב התחיל להציקני. הנני עוזב את מקומי זה ומתחיל לנדוד שוב ממקום למקום לבקש אכל — ואין. ולפתע פתאם ראיתי אילן גדול

משונה ממראהו משאר האילנות. התבוננתי אליו ולפני תפוחים גדולים ואדומים התלויים בענפיו. נתתי שבח לאלהים על חסדו הגדול שעשה עמדי ואכלתי מן התפוחים, שבעתי ושכבתי על הדשא מתחתיו. קמתי בבוקר והנה ראיתי לוח ישן מדובק אל גזעו של האילן וכתוב בו כדברים האלה: העץ הזה מוצאו מארץ ב. הוא הובא לפה בשנת תקפ"ו, הוא עם הפירות שעליו כמו שהם עכשיו. האיש הנוגע בפירות של העץ הזה מות ימות ביום אכלו מהם. נפשי מלאה חרדה בשמעי את הדברים הללו, ומרוב הדאגות הקיצותי והנה חלום... חלום החיים...

חלום החיים של כל איש. הילדות עברה, השחרות חלפה, החיים הממשיים, החיים של יום יום — היער, ועץ התפוח, — אחי וחברי, כל האוכל מפירותיו מות ימות, חיים של מיתת חלומות נעורינו, אפיסת כחות התם והטהר...

חיים טפר

והיה באחרית הימים

זמן החפש הגיע. הישיש מר אייברמס, המזכיר בישיבת רבנו יצחק אלחנן, הודיע עוד אתמול במחלקות בית המדרש למורים, הישיבה, בית-הספר הגבה והקליג׳ שמיום המחרת יתחילו ימי החפש, והשעורים יפסקו עד השנה החרשה. נקל להבין שהתלמידים הצטערו על שעליהם להפרד מבית ספרם, שלבותיהם רוחשים לו אהבה חזקה, אפילו לזמן קצר, אבל אין למחות. דינא דמלכותא דינא.

אני, בתור אחד הפרופיסורים בקליג׳, החלטתי להשתמש בשעת כשר זו לבקר את ארץ-ישראל. עוד בשבוע הזה דרכו רגלי על מכסה האניה „צבי ישראל" של החברה היהודית.

ימים אחדים אחרי הפלגת האניה, בעת שטילתי ארכות על המכסה, נגש אלי איש כרסני, משקפי זהב על קצה חטמו, ומקל שראשו זהב בידו, כשהוא נושם בכבדות, ויאמר: „בבקשה ארוני, אולי מבין אתה עברית? זה שלשה ימים שלא פתחתי את פי כי אין פה איש אשר יבין אותי, מדברים הם בשפה זרה לי." בשמעי את זאת אורו עיני, כי מה יותר טוב בנסיעה לארץ-ישראל מחבר המדבר עברית? „כן ארוני, אני

שומע," עניתי בשמחה. „אם כן נשב נא ונשוחח מעט," אמר האיש. במשך שיחתו הפליט מפיו את הדברים האלה: „כנראה שהמזל גרם לי שאהיה לעסקן צבורי, כי עוד בהיותי תלמיד בבית מדרש למורים של ישיבת ר' יצחק אלחנן נסחפתי בדרך מקרה עם העוסקים בצרכי צבור, בעת שנבחרתי לנשיא." תיכף הכרתי בו את הורביץ העסוק תמיד בפוליטיקה. הוא כנראה לא הכיר בי והמשיך: „ועכשיו הנני הנשיא של הבנק הארצי-ישראלי באמריקה ואני כל כך טרוד עד. . . ." יותר לא נתתי לו לדבר, נפלתי על צוארו והתודעתי לו.

שבעה ימים ארכה הנסיעה וביום השבעי עגנה האניה בנמל יפו. אחרי כל הבדיקות של שרי הממשלה הארצי-ישראלית (הם מחמירים עוד יותר בבדיקה מהאמריקאים בהאי עלים „עלים איילאנד"), מצאתי את עצמי חפשי תחת השמים הכחולים של ארצנו. חפצתי להפרד מהורביץ בחשבי שהוא יסייר את הארץ לבדו, אבל הוא הפציר בי שאתן לו ללוות אותי, כי גם הוא חפץ להתראות עם עוד מסימי בית המדרש למורים. (עוד לפני ימים אחדים ספרתי לו שזו היא סבת נסיעתי). נענתי לו ותיכף עלינו אל תחנת „זארצמעופף" העפה מיפו לירושלים. (את המכונה הזאת המציא יהודי ארצי-ישראלי אחד שפגשתי אחרי איזה זמן לתיורי בארץ. היא מכילה כמאה מושב ועוברת מרחק של מאתים מיל לשעה). במשך עשרה רגעים הגענו אל הר הצופים על יד המכללה העברית. נכנסנו אל מנהל המכללה ובקשנו מאתו רשות לבקר מחלקות אחדות. הוא הסכים וגם הלך בלויתנו. הבקור הראשון היה במחלקה של פילוסופיה. שם ישבו כחמשים תלמידים מגבורי ירושלים, איש איש ראשו על זרועו וזרועו סמוך על השלחן, והם שומעים כשהם מתנמנמים לשעור על פילוסופיה מאיש שזוף פנים ובעל זקן מהודר. הוא החזיק סרגל בידו, וכשהוא מכה בו על השלחן הוא נואם: „לפי אריסטו החמר עלול ל . . ." כאן הפסיק בראותו שאורחים נכנסו. אני פניתי אליו ואמרתי לו שיוכל להמשיך, כי רק להתבונן אל דרך הלמוד באנו. הוא התחיל עוד הפעם לרחף בעולמות העליונים בידיו ובסרגלו והמשיך: „ראזשער בקון, מי שהעיז להטיל ספק בתורתו של אריסטו, אמר ש . . ." כאן הכרתי כבר את הנואם. הרי הוא לא אחר כי אם גולד הפילוסוף עוד מימי קדם. חפצתי לנפל על צוארו, אבל הוא הקדימני (כנראה גם הוא הכירני) ויפן אל המחלקה: „הפעם נקצר מפני שאני חפץ לדבר עם האורחים." הדברים עודם בפיו, וכל המחלקה כאלו קמה לתחיה עזבה חיש את החדר (כנראה התיראו שמא יתחרט

מורם וימשיך את השעור). הוא ספר לי שבאותה המכללה ישנו עוד חבר מבית המדרש למורים. „הנה המנהל לא חפץ להרשות נערות לבקר את המוסד, אז יצא הד"ר ב י א ל י ק, עכשיו הפרופיסור לפסיכולוגיה, בטענות נמרצות נגד המנהג המשונה הזה והוא פתח דוקא מחלקה מיוחדת לנערות. ועתה הוא נודע בפי כל בתולה בארץ-ישראל." הוא עוד לא גמר את דבריו והנה קבוצה של נערות מתקרבת. כשקרבו ראיתי ביניהן איש צנום בעל שפם ארוך ושחור הנואם להן. הכרתי תיכף את חברי ביאליק, אך לא חפצתי להפסיקו באמצע השעור, לכן קבלתי את הצעת הפרופיסור גולד לבקר את ביתו.

אחרי מהלך רגעים אחדים הגענו אל תחנת ה„זארצמעופף" (ביתו של גולד היה בתל-אביב), אבל שם נודע לנו שהמכונה האחרונה ליפו זה עתה עפה וכי רק מכונתו הפרטית של הממציא עומדת לעוף בעוד רגעים אחדים. אחרי קבלת רשות להתראות עם הממציא קרבנו אל המכונה. שם מצאנו איש בעל קומה גבהה מטפל בגלגלי המכונה ומנסה להתרומם. בהרימו את ראשו הכרנו בו את חברנו ז ר צ ק י, גם הוא הכיר אותנו ושמח מאד לראותנו. במשך הנסיעה ספר לנו את כל התלאות אשר מצאו אותו קודם שהמציא את המכונה הנפלאה הזאת שקרא „זארצמעופף" על שמו, וכי הוא מקוה להקיף את כדור הארץ עם מכונתו בלי שום הפסקה תיכף בהתמנו לראש הצי הארצי-ישראלית (הוא מקוה להתמנות תיכף אחרי הבחירות החדשות לנשיא). ועוד הרבה מתקוותיו ספר לנו עד שהגיענו אל תל-אביב.

בעברנו את רחוב אלינבאי ראינו קבוצת אנשים עומדת על יד שער בית הספר הגבה. נגשנו גם אנחנו וראינו איש עומד על בימה ונואם בקול רם: „ועתה חברי אזרחי הרפובליקה הארצי-ישראלית, לפני הבחירות החדשות בעד הנשיא שתחלנה בקרוב, אספר לכם את קורות האיש שבעדו אני מדבר." „האיש הזה," קרא בקול כשהוא מראה באצבעו על תמונת איש בא בימים בעל זקן זרוק שיבה, „רגיל הוא במשרת נשיאות עוד מנערותו. עוד בהיותו תלמיד בבית מדרש למורים נבחר הוא לנשיא הסתדרות התלמידים, וכל כך מצא חן בעיניהם עד שבחרו בו שלש פעמים רצופות." בשמעי את זאת נזכרתי תיכף בחברי ר א ב י נ ו ב י ץ ויחד עמו עלה על לבי השם ס פ י ו ו א ק, והבנתי שהאיש המדבר בעדו הוא ודאי מכירי מאז ספיוואק, שהצטין תמיד בנאומיו לפני הבחירות. אהה! חשבתי בלבי, גם פה בארץ הקדושה הוליכה כבר הפוליטיקה שולל את העם ומר ספיוואק זה מספר להם

דברים שאין להם שחר. אם אחכה, חשבתי בלבי, יבטיח הוא להם חלק בעולם הבא וחתיכת לויתן אם יצביעו בעד מעמדו. צער תקפני בראותי את כל הקהל הבולע את דבריו. נגשתי אליו להעיר לו (שמא שכח), שרק פעם אחת בחרו ברבינוביץ וכי גם על זו התחרטו, אבל הנואם לא הרגיש בי ויתן אות בידו לאחד השוטרים שעמדו מנגד. השוטר נגש אלי ובעברית צחה בקש ממני שאלך אחריו, כי לפי חקי המדינה כל איש המפסיק נואם באמצע נאומו לפני הבחירות צריך לשבת בבית-האסורים יום שלם. הלכתי אחריו כשאני שקוע בעצב וחשבתי: כן אָסור להעלות על הלב דברים נשכחים, ואם הוא מספר להם כזבים צריכים לשמע ולשתק. גם חברי גולד הלך אחרי שקוע בעצב על שחברו ואורחו יאסר ביום הראשון להיותו בארץ.

אחרי הליכה של רגעים מספר הגענו אל המשטרה. שם אמר לנו השוטר לחכות עד שהשופט ישמיע את גזר דיני. אחרי רגעים אחדים נכנס איש בעל קומה שפלה וכתפים רחבות, בעל זקן בתבנית קמץ, לבוש מחלצה שחורה עם מצנפת בצורה של מגן דוד. על צד חזהו הימני היו כתובות באותיות לבנות המילים „צדק לפניו יהלך" ועל הצד השני מתחת „סמל היושר" המלים „ראש המשטרת הארצי-ישראלית". הוא אמר כי מפני שהשופט התמידי כבר הלך ימלא הוא בשעה זו את מקומו.

הראש גהק פעמים אחדות ויתחיל: „בן אדם, לפי דברי השוטר, הדובר צדק ויושר, הפרעת את אחד הנואמים בעד הבחירות הנוכחות.

— כן כבודו, — עניתי ביראה.

— ועתה לפי דברי החקה דף י"ג שורה נ"ז הנך נדון לעשרים וארבעה שעה במאסר.

הורדתי את עיני ארצה.

— מאין אתה, — המשיך השופט.

— מאמריקה, אדוני השופט.

— ומה מעשיך?

— הנני פרופיסור למשפטים באוניברסיטה של ר' יצחק אלחנן.

— שמך! — המשיך השופט בקול מפקר.

— חיים טפר.

כאן קפץ האיש ממקומו ונפל על צוארי. „אם כן אתה הוא טפר חברי מבית-מדרש למורים," בכה האיש משמחה. „דע לך שאני הוא ש ט י י נ ב ר ג. תמיד קויתי לעבודה מעין זו, ועתה אנה לי ה' את

משרת ראש המשטרת. הוא קרע תיכף את פסק דיני ויצאתי לחפש.

בליתי כחדש ימים בבית גולד, ובמשך הזמן הזה בקרתי את כל חברי הנזכרים למעלה, רק את פ ר י ד מ א ן לא יכלתי למצא והרבה התעצבתי בעזבי את הארץ מבלי ראות את פניו. בהיותי על האניה שפלגה לאמריקה נכנסתי אל חדר האכל והנה מנגינה מקסימה משכה את לבי. כשנגמרה, נגשתי אל מנהל התזמרת להודות לו, אבל מה גדל תמהוני בראותי שהוא לא אחר כי אם פרידמאן, מי שהיה כרוך אחרי המוסיקה עוד בהיותו תלמיד בבית-מדרש למורים.

הודתי לה׳ על שמצאתי גם את חברי פרידמאן ושבתי בשמחה אל מקום מושבי להמשיך את שעורי באוניברסיטה של ישיבת ר׳ יצחק אלחנן.

(סוף)

אברהם לעווי

שאלות ותשובות

שמעו נא רבותי ואספר לכם את התלאות והמצוקות אשר מצאוני בימים הראשונים לבואי לאמריקה מארץ-ישראל. זה קרה לפני ארבע שנים, עת הייתי עוד „ירוק", כלומר לא ירוק ממש אלא ירוק בנוסח האמריקאים, כלומר: שעוד רוח אירופה נודף ממנו. ועתה הגידו נא לי רבותי להיכן ישים ירוק פעמיו ביום השבת אם לא לבית-הכנסת! נכנסתי שם ואבחר לי מקום על יד הדלת. ואם תשאלו מדוע דוקא אצל הדלת? אז אענה לכם, משום שני טעמים: הטעם האחד הוא, שכאשר אשמע נואם אשר אינו לפי רוחי אוכל לצאת חרש מבית-הכנסת מבלי שתשלט בי עין. (כי אין לך דבר יותר מזיק לבריות בשבת מנואם רע); והשני, הלא אתם יודעים שעל פי הנוסח האמריקאי ה„הדיוט קופץ בראש" הוא לוקח את המקום אצל ארון הקדש ומחוה את דעתו בכל הענינים, ואם גם אני אבחר לי מקום שם יצא שאני משפיל את כבוד ארץ-ישראל.

עוד אני יושב ותוהה בענינו של מקום זה התקרב אלי בר נש משונה ויתן לי שלום, ואחזיר לו שלום, ומה? יהודי נותן שלום ולא אשיב לו? אז פתח היהודי את פיו בדרשה: „שמעתי שאתה בא מארץ-ישראל,

האם אמת הדבר?"

— כן, — עניתי, — אמת ויציב.

— ובכן תאמר נא לי יקירי, כמה רחוקה היא ירושלים מארץ-ישראל?

מה אתם אומרים לשאלה פילוסופית שכזו? חשבתי שודאי היהודי מהתל בי ועניתי לו בלעג: „המרחק שבין ירושלים לארץ-ישראל הוא כמרחק שבין ק"ק בראנזוויל לניו-יורק."

— הם... הם... — גמגם היהודי והלך לו לעולמו, כלומר עזבני כשהוא נהנה על התורה החדשה שזה עתה למד.

נתתי תודה לה' על הגאולה ששלח לי כל כך במהרה, אבל אך נפטר זה והנה נגש אלי עוד יהודי אחד „גלוח" עם צורת עמלקי ורק בקשי הכרתי בו שהוא יהודי. אחרי אותה ההקדמה כראשון התחיל האיש לטרדני בשאלות, שאלות של סתם מקשן. שאלתו הראשונה היתה אם ישנם ישמעלים בארץ-ישראל, כלומר: „אותם הבריות שמתחרים עם היהודים שם, ושמהם חושבים היהודים לקנות את הארץ." הבנתי שודאי חושב הוא את הערבים. ואחרי שעניתי לו שמספר הערבים בארץ ישראל הוא פי ששה ממספר היהודים כונן עלי את מבטו ויסתכל בי כתרנגל בבני אדם, ויחשבני ללועג בו. אולם הוא עוד הוסיף להטרידני בשאלות, והנני למסר לכם אחדות מהן.

„האמת הדבר כי מים מטפטפים תמיד מכתל המערבי?"

„האם גרים היהודים שם בבתים ממש כבני אדם או האם הם גרים באהלים כחילים?"

ואחרון אחרון חביב, השאלה האחרונה היותר מחכמת מכלן: „האם מדברים הטורקים שבארץ-ישראל עברית בהברה אשכנזית או בהברה ספרדית?"

ואען ואמר: ראשית כל אי אפשר למצא טורקי אחד בכל ארץ-ישראל „אפילו לרפואה", ושנית הנה הטורקים מדברים עברית כמו שאני מדבר טורקית. היהודי בשמעו את תשובתי גער בי בנזיפה ויחרץ עלי את משפטו כי שקרן גדול אני, במחילה. וזאת עליכם לדעת, רבותי, כי אני אינני מרכי-הלבב ולכן לא חפצתי להשאר חייב לו מענה. תיכף נשאתי את משלי ואען לו בנוסח זה: „אתה יהודי גלוח, שוטה והדיוט, האתה מרהיב עוז בנפשך לקרא אותי שקרן? אתה בור מדאורייתא ומדרבנן אשר לא תדע בין ימינך לשמאלך והנך מטיח דברים בעלמא, האתה קורא לי שקרן על שאני משתדל לענות לך על שאלותיך הטפשיות?"

ויהי כשמוע האיש את תשובתי בערה חמתו בו עד להשחית ויתכונן לכבדני במתנת ידו כטוב ה׳ עליו. אבל מה עשיתי אני? נשאתי את רגלי וכחץ מקשת נסתי הביתה.

ומן היום הנורא ההוא אשר שמור הוא בזכרוני גזרתי אמר, כי כאשר ישאלני אדם מאין באתי מוטב שאשיב לו שאני בא מצרפת, טורקיה, אנגליה, גרמניה, סיבריה ואפילו מבובריס, ולא להעלות את שם ארץ-ישראל על שפתי.

ח י י ם ט פ ר

המסימים

(לקרוא בחברה ספרדית)

אשירה נא לידידי שירת איש לפי מהלכיו,
כי היום יום הפרדנו איש איש לפי דרכיו,
ואני חברכם המרבח את דעתכם תמיד גם עכשו אָאיצה
לבדחם ולשמחם, ואשא את משלי בדברי מליצה וחכמה.

ראשית דברי כדת וכדין בשטיינברג נשיאנו אתחילה,
הסתדרות התלמידים משרת הנשיאות עליו הטילה,
והנה הוא יושב על סל האחריות כתרנגלת על הביצים,
יושב ודוגר — ואין חכמה ואין תבונה — זקוק הוא ליועצים...

שנית להזכיר את רבינוביץ אני חיב,
כי גם הוא את „כסא הנשיאות" לא אָיב;
תרעומות היו לו למסכן, כי לא נבחר עוד הפעם ל„גבאות".
נבקשהו, עתה, שימחול לנו גם על זה „הטעות"...

ועתה מעמד הדוכן פנוי ומוכן לגולד חברנו
המדקדק, ההיסטורין ובעיקר הפילסוף שבחברותנו,
בערכו את החומר ובנירו לנו את ה„ניר"
יהי רצון מלפניו שאת שיטתו הפילסופית באחרת ימיר...

ועכשו יעמד — הבחור פרידמאן, המנהל של הספריה,
מהיום הזה והלאה לא יצטרך עוד לעסוק בקריאה,
גם לא לריב עם מבקרי חדר ארבע מאות ושבעה,
כי תזמורת גולדמאן על מכונה כבר שבה.

חמשי יעלה ספיוואק — ראש הדברנים;
תלמידי בית המדרש בו מתגרים.
חפץ הוא להיות ראש החבורה,
אך לצערנו חתימת זקן לו חסרה.

הורביץ, אותך בששי אכבד;
בין במ"ל והישיבה אתה מתנודד.
לשנה החדשה נברך אותך,
שתוכל לנאם באידית בכתתך.

שביעי יעמוד המשמש בתור „מלצר בישיבה";
זרצקי שמו — והוא ה„גדול" שבחבורה.
כדי שלא יעזב חבר את האגודה, בישיבה לגשש,
כדאי שהסתדרות התלמידים תפתח לו בית־אוכל לשמש.

אחרון יעלה ה„עסוק בצעירות";
עוד במהרה מקוים אנו לראות
שלט על רחוב בראדוואי
„בית־ספר ביאליק לנערות".

תכנית בית המדרש למורים

בית המדרש למורים הוא מוסד בעל חמש מחלקות. בכל מחלקה מבלה התלמיד שנה שלמה, ובמשך הזמן הזה הוא עובר על התכנית (הנתנה למטה) המצוינת למחלקתו. שתי המחלקות הראשונות משמשות בתור מכינות לשלש המחלקות היסודיות שאחריהן. שעות הלמוד הן עשרים וחמש לשבוע, הנחלקות לשלש שעות למוד לפני הצהרים ושעתים אחרי הצהרים (עד השעה השלשית) במשך חמשה ימים לשבוע. השפה

הכללית שבה מלומדים כל המקצועות היא עברית.

מלבד המחלקות האלו נמצאת גם כן על יד בית המדרש למורים קבוצה של מורים מחניכי בית המדרש למורים המקבלים שעורים גבוהים בחכמת ישראל.

כל תלמיד שגמר בית-ספר גבוה או אחת הישיבות הקטנות המעולות ואשר גמר שתי שנות לימוד בית-ספר גבוה רשאי לקבל את בחינות הכניסה. על התלמיד, הרוצה להכנס לבית המדרש למורים, לפנות אל ההנהלה לכל הפחות ששה חדשים לפני המועד, כדי שימצא כל אותו הזמן תחת השגחת בית-המדרש לנהלו בעבודת ההכנסה.

דרישות הכניסה הן: ידיעה בתלמוד, ידיעה שלמה בתורה, נביאים ראשונים, ישעיה, ירמיה וחמש מגילות, ידיעה הגונה בלשון ובדקדוק, ובדברי ימי ישראל.

הלמודים וסדר שעותיהם

מכינה א׳:

תלמוד — — — — — — — —	10 שעות בשבוע
תורה — — — — — — —	2 " "
נ"ך — — — — — — — —	3 " "
נביאים ראשונים — — —	2 " "
לשון — — — — — — —	4 " "
ד"י ישראל — — — — —	2 " "
דקדוק — — — — — — — —	שעה אחת לשבוע
תפלה.	

שלש שעות להכנה בלמודים

תלמוד — מסכת בבא מציעא, גמרא עם פירוש רש"י ומקומות בתוספות, שיטת הלימוד מיוסדת על התרכזות במטרה, שירכש התלמיד ידיעה יסודית בהויות הענינים ובהרצאות הדברים של הגמרא. עוברים על ששים דף במשך השנה.

תורה — בראשית, שמות, ויקרא עם פירש"י ומפרשים.

כתובים — תהלים עם מפרשים וביאורים והערות מדעיים.

לשון — קריאה במבחר הספרות של השירה והפרוזה. חבורים. התלמידים

חייבים לעבור במשך השנה על שורת ספרים ממיטב הספרות, סקירות חדשות על הקריאה.

דקדוק — תורת השם והנקוד. סוגי השמות. המין והמספר. נטית השם. סמיכות פשוטה ומרכבת. מלות היחס. השוא. הדגש. התנועות וההברות. אותיות היחס. הפועל. הזמנים. הבנינים והגזרות. השלמים בכל הבנינים.

דברי ימי ישראל — תקופת בית ראשון. השיעור בתקופה זו נשען ביחוד על קריאה בנביאים ראשונים בצירוף הרצאות על השתלשלות המעשים המדינים ומהלך התמורות בבנין החיים. תשומת לב נתנת לגיאוגרפיה של ארץ ישראל וידיעת העמים של הארץ והארצות הסמוכות.

תפלה — ביאורי התפלות והוראות ביחס למקורותיהן על פי סדור יעב"ץ.

מכינה ב׳:

תלמוד — — — — — — — —	9	שעות בשבוע
תורה — — — — — — —	2	" "
נ"ך — — — — — — —	3	" "
נביאים ראשונים — — —	2	" "
לשון — — — — — — —	4	" "
דברי ימי ישראל — — —	2	" "
דקדוק — — — — — — —	1	שעה "
דינים — — — — — — —	1	שעה "

שלש שעות הכנה בלמודים

תלמוד — מסכת גיטין (או בבא קמא) לימוד בעיון. הכשרה ללימוד עצמי. גמרא עם רוב התוספות. התלמידים מתרגלים במפרשי הגמרא.

תורה — במדבר, דברים עם פירוש רש"י. הארות וידיעות לשוניות והסברות על יסוד מפרשי ימי הבנים והמפרשים החדשים.

נביאים — ישעיה. מבוא לספרי הנביאים האחרונים. האופק ההיסתורי של המאורעות המרומזים בנבואות החוזה. רעיונות המוסר והצדק. הארות לשוניות. חוקי המליצה. הביאורים על פי פירושי חכמינו.

לשון — קריאה במבחרי הספרות. תורת הסגנון, יסודות הלשון. הרצאות

בכתב על הספרים שחייבים התלמידים לקרוא בכל חודש. תרגילי הסגנון.

דקדוק — הפועל. מערכת הגזרות. כנויי הפועל. נתוחים ותרגילים.

דברי ימי ישראל — תקופת בית שני עד חתימת המשנה. השקפה כללית על חיי העם בתקופה זו. ארץ ישראל בזמן עזרא ונחמיה. החיים בתקופה היונית. התמורות בזמן החשמונאים. הכתות. המאורעות המדיניים בזמן שלטון רומה. יסוד בתי התורה. אנשי כנה"ג. הזוגות. הסנהדרין. ועדי החכמים. חיי היהודים ומרכזי הרוח בארצות הגלות. היהודים באלכסנדריה ובבל. חורבן בית המקדש. המהומות בזמן טרויאנוס. התקוממות בר כוכבא. גלויות הסנהדרין. דורות התנאים.

דינים — קיצור שלחן ערוך. דיני ברכות ותפילה. דיני שבת והמועדים.

מחלקה א׳:

תלמוד — — — — — — —	7	שעות בשבוע
תורה — — — — — — —	2	" "
כתובים — — — — — —	3	" "
לשון וספרות — — — —	5	" "
ד"י ישראל — — — —	2	" "
ד"י הספרות — — — —	2	" "
אגדה — — — — — — —	1	שעה "
דקדוק — — — — — — —	1	" "
פסיכולוגיה — — — —	1	" "
מדות — — — — — — —	1	" "

תלמוד — מסכת סנהדרין (או ב„ב ושבועות מפרק שבועות העדות) עם כל התוספות והמפרשים. על התלמידים להכין בעצמם את השיעורים.

תורה — בראשית, שמות, ויקרא. התלמידים מתכוננים בפירושי הראשונים כגון אבן עזרא, רמב"ן ורשב"ם ומרציאים בכל שיעור את המסקנות. בענין על פי מקורות הפרשנים שלנו.

כתובים — איוב ומשלי. מבוא לספר הכתובים. ההשקפות היסודיות שבספר איוב. חקרי הלשון באיוב. המשל. הוראתו. תורת המוסר במשלי. הביאורים על פי המפרשים הראשונים והאחרונים.

ספרות, א — שירת ימי הבינים. קריאה במבחרי הפיוט ובשירת ר' שלמה אבן גבירול, ר' יהודה הלוי, שמואל הנגיד, ר' משה אבן עזרא, ר' אברהם אבן עזרא ועמנואל הרומי. יסודות השירה של ימי הבינים. חידושי השפה. מסות על ענינים ספרותיים ושאלות החיים.

ספרות, ב — קריאה בחלק הבקורת והמאמריסטיקה של הספרות העברית החדשה. הרצאות ומסות.

ד"י ישראל — תקופת התלמוד עד חתימת הגאונות. תוצאות הירידה המדינית. התמוטטות המרכז הרוחני בארץ ישראל. הישיבה במקום הסנהדרין. מרכז התורה בבבל. הישיבות בבבל. ראש הגלות. הרדיפות בממלכת רומה המזרחית ובבבל. דורות האמוראים. חתימת התלמוד, המאורעות המדיניים בארץ ישראל. הסבוראים, כבוש הערבים. הגאונות. הכתות והקראים. התפתחות הישובים החדשים באפריקה, ספרד ואירופה המערבית. הכוזרים. הרצאות על ידי התלמידים על הענינים מפקידה לפקידה.

ד"י הספרות — הספרות האפוקרופית וספרות היהדות ההלניסטית. יסודות הספרות האפוקרופית. הנוספות לכתובים. הספרים ההסתוריים, ספרי החכמה. הספרות האפוקאליפטית. הספרים המדרשיים. לסופרים ההליניסטים היהודים פילון האלכסנדרוני וספריו. יוסיפוס וספריו.

אגדה — פרק ח ל ק בסנהדרין ואבות דר' נתן.

דקדוק — מבוא מדעי לדקדוק לשון העברית.

פסיכולוגיה — פסיכולוגיה חנוכית.

מחלקה ב':

תלמוד — — — — — — — —	7 שעות בשבוע		
תורה — — — — — — — —	2 " "		
כתובים — — — — — — —	2 " "	(זמן א)	
נביאים — — — — — — — —	3 " "	(זמן ב)	
ספרות — — — — — — —	5 " "		
ד"י ישראל — — — — —	2 " "		
ד"י הספרות — — — — —	2 " "		
אגדה — — — — — — —	1 שעה "		

דקדוק ארמי — — — — 1	"	"	(זמן א)
תורת החנוך — — — — 1	"	"	
דעות ומוסר — — — — 1	"	"	

תלמוד — בבא בתרא (או כתובות מפרק ה׳) עם כל התוספות ומפרשים ראשונים ואחרונים.

תורה — במדבר ודברים.

כתובים — דניאל ועזרא. מבוא ללשון הארמית וספרותה. ביאורי החלקים הארמיים מוארים לפי המסקנות האחרונות בחקרי הלשון הארמית. נחמיה. השקפה הסתורית על המאורעות והחיים בזמן עזרא ונחמיה.

נביאים — יחזקאל. האופק ההיסתורי. ההשקפות המוסריות. חזיונות העתיד. דרכי הלשון המיוחדות. הענינים מפורשים בבאורי חכמינו ויתר המפרשים.

ספרות א — ספרות הפרוזה של ימי הבינים. קריאה בספר אלדד הדני, ספר המדע של הרמב״ם, קטעים מתרגומי התיבונים, ניקטילה, ואלחריזי. הרצאות ומסות.

ספרות ב — השירה העברית החדשה. ספרות הפרוזה.

ד״י ישראל — תקופת ספרד, צרפת וגרמניה עד התקופה החדשה. חתימת הגאונות. תור הזהב בספרד. מרכזי התורה החדשים. מסעי הצלב ותוצאותיהם. הגירוש מאנגליה. היהודים בספרד תחת עול הנוצרים. דור החכמים בספרד וצרפת. היהודים באיטליה ובגרמניה ובארצות הסלבים. גירוש ספרד. המצב המדיני והכלכלי והחברתי של היהודים בארצות הנוצרים. האנוסים. ישוביהם בולנדיה וצרפת. שיבת היהודים לאנגליה. הישובים בפולין ואוקראינה. גזירות ת״ח ות״ט. דורות הרבנים בגרמניה ובפולין. תנועת שבתי צבי.

ד״י הספרות — ספרות ימי הבינים. ראשית השירה וחקר הלשון. הפייטנים והמדקדקים הראשונים. חקר במקרא הבלשנות, תחית המדעים בממלכת הכליפים. השירה העברית בספרד. הפילוסופיה היהודית. תחית השירה וחקר הלשון והמחשבה. המתרגמים, וחדושי הלשון. ספרות הפרוזה. הפרשנות בצרפת. ספרות יהודית בלשונות לועזיות.

אגדה — קריאה במכילתא ומדרש תנחומא.

ארמית — תורת הדקדוק של הארמית המקראית.
תורת החנוך — השטות בחנוך. ערכי ההוראה. תורת ההנהגה של בית ספר.
דעות ומוסר — חובת הלבבות. הרצאות ושיעורים.

מחלקה ג :

תלמוד — — — — — — — —	3	שעות בשבוע
נ"ך — — — — — — — — —	2	" "
ספרות ולשון — — — — — —	2	" "
מדרש — — — — — — — —	1	שעה "
ד"י ישראל — — — — — —	2	שעות בשבוע
פדגוגיה מעשית — — — —	1	שעה "
עבודות חברותיות בבית הספר —	1	" "

תלמוד — בבא בתרא מ„יש נוחלין" בעיון ובנתוח ההלכות.
נ"ך— תרי עשר, הכנה על ידי התלמידים במפרשים הראשונים והאחרונים. הארות לשוניות והיסתוריות. הרצאות על ידי התלמידים בענינים הנדונים.
עברית — מסות ספרותיות. הספרות העיונית החדשה.
ד"י ישראל — התקופה החדשה. תנועת החסידות. תחית התורה בליטה. תנועת ההשכלה בגרמניה. המהפכה בצרפת והשחרור המדיני של היהודים. תנועת חבת ציון. הפרעות ברוסיה. תנועת ההגירה. המושבות הראשונים בארץ ישראל. הישוב באמריקה. הספרות העברית החדשה. התנועה הציונית. התסיסות המדיניות והתנועות בין יהודי רוסיה.
מדרש — קריאה במדרשי ההלכה : ספרא וספרי.
פדגוגיה מעשית — שיעור שלם בהוראת הלימודים בבית הספר העברי באמריקה, הרצאות ודוגמאות. ביקורים בבתי ספר לשם הסתכלות ובקורת. הוראת התלמידים במחלקה לשם נסיון.

אָנו מביעים את ברכתנו הלבבית
לתלמידי בית המדרש למורים
של ישיבת רבינו יצחק אלחנן ז"ל.

די ב. מאַנישעוויטץ קאָמפּ.

סינסינעטי, אָהייאָ

Compliments of

Louis Gold

Compliments of

Meyer Vessel

Compliments of

Harry Fischel